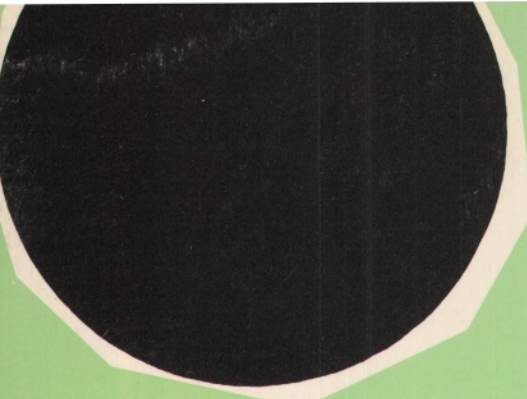

Innhold:

BETALINGSFORMIDLING

KREDITTMARKEDET

EKSPERTENES TILLIT

RÅVAREPRISER

KLEPPES NYE MANN

**PROGNOSEARBEID I
FINANSDEPARTEMENTET**

**STABILISERINGSPOLITIKK
I OPNE ØKONOMIAR**

DEBATT

BOKANMELDELSER

SOSIALØKONOMEN

TELEMARK DISTRIKTSHØGSKOLE

Amanuensis i sosialøkonomi

VIKARIAT

Stillinga er ledig for eitt år frå 1.8. 79, og tillagt undervisning i sosialøkonomi ved det økonomisk/administrative studium. For stillinga krevs høgere utdanning i sosialøkonomi.

Interesserte kan få tilsendt nærare omtale av stillinga og den generelle instruksen for undervisningspersonale ved distriktshøgskolane ved å venda seg til skolen, tlf. 036 60 200.

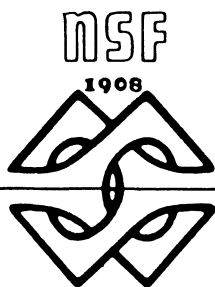
Lønn etter lønssteg 20 – 24 avhengig av tidligare tenestetid.

*Søknad med
rettkjende avskrifter av vitnemål og attestar
og publikasjonar (spesialoppgåver etc.) sender ein til*

TELEMARK DISTRIKTSHØGSKOLE

3800 Bø.

Søknadsfrist 8. juli.

SOSIALØKONOMEN

Nr. 6 1979 årgang 33

Redaksjon:

Svein Gjedrem
Michael Hoel
Tor Kopperstad
Knut Arild Larsen

Redaksjonsutvalg:

Tormod Andreassen
Kjell Fiskvik
Nils Terje Furunes
Kristen Knudsen
Jan Erik Korsæth
Ole Jørgen Mørkved
Tore Sager
Steinar Strøm
Aina Uhde
Per Halvor Vale
Stein Østre

SOSIALØKONOMEN

ISSN 0038-1624

Utgitt av

Norske Sosialøkonomers
Forening

Formann:

Leif Asbjørn Nygaard

Utkommer med 10 nummer
pr. år, den 15. hver måned
unntatt juli og august

Sekretariat:

Storgt. 26 IV
OSLO 1
Telefon 20 22 64

Abonnementpris kr. 100,—
pr. år. Enkeltnummer kr. 11,—

INNHold

LEDER

Kostnader og gebyrer i betalingsformidlingen 3

AKTUELLE KOMMENTARER

ERLING STEIGUM JR.:

Struktur og styringsproblemer på kredittmarkedet 4

TOR JØRGEN HANISCH OG KNUT ARILD LARSEN:

Hvordan skape tillit til ekspertene? 7

JARLE BERGO:

Ny økonomisk verdensordning/
stabilisering av råvarepriser 9

PORTRETT

TORMOD HERMANSEN:

Kleppes nye mann 11

ARTIKLER

THORVALD MOE:

Pågående arbeid med å forbedre anslagene
for den økonomiske utvikling 13

ASBJØRN RØDSETH:

Nyare teori om stabiliseringspolitikk
i opne økonomiar 22

DEBATT 27

BOKANMELDELSER 28

ANNONSEPRISER (EKSKL. MOMS):

1/1 side	1 150,—
3/4 side	900,—
1/2 side	600,—
1/3 side	450,—
1/4 side	350,—

Farvetillegg: kr. 600,— pr. ekstra
farve.

Tillegg for utfallende format: 10 %.

Bilagspriser oppgis på forespørsel.

Prisene er eksklusive kilsjearbeid.

Tidsfrist: Innen 5. i utgivelsesmå-
neden.

Klisjeraster: Omslag 40 linjer.
Innmat 48 linjer.

Omslag: 154 gr. kunsttrykk.

Innmat: 90 gr. Silverstar.

Trykt i offsett.

Reklametrykk A.s, Bergen

Avdelingssjef

UTREDNINGER OM HØYERE UTDANNING OG FORSKNING

Vi har ledig et vikariat som leder for vår avdeling for studier av høyere utdanning og akademisk arbeidskraft – med gode muligheter for fast ansettelse etter ett år.

Til avdelingens arbeidsområde hører:

- Analyser angående tilbud og etterspørsel etter høyere utdannet arbeidskraft – prognoser over ulike utdanningsgruppers arbeidsmuligheter.
- Utvikling av metoder og modeller med sikte på å bedre grunnlaget for utdannings- og arbeidsmarkedsplanlegging.
- Sosiologisk/statistiske analyser av rekrutteringen til høyere utdanning – av utdanningsforløp, yrkeskarriere og mobilitet.
- Generelle utdanningspolitiske studier – analyser av profesjonsutvikling og profesjonenes samfunnsmessige funksjon.

I tillegg til ansvaret for avdelingens spesielle arbeidsområde, må stillingsinnehaveren delta i planleggingen av instituttets samlede utredningsarbeid. Foruten de ovennevnte oppgaver omfatter dette også forskningsstatistikk og studier av forskning.

Søkere til stillingen bør ha sosialøkonomisk eller annen samfunnsvitenskapelig bakgrunn og god erfaring fra forsknings-, utrednings- eller planleggingsarbeid.

Stillingen lønnes etter Statens lønnssystem i l.tr. 27, dvs. med br. kr. 131 725,- pr. år. Medlemskap i Statens pensjonskasse.

Nærmere opplysninger om stillingen fås ved henvendelse til instituttsjef Sigmund Vangsmes.

Søknad med attestkopi og vidnesbyrd sendes innen 29. juni 1979.

NAVF'S UTREDNINGSINSTITUTT **Norges almenvitenskapelige forskningsråd**

Wergelandsvn. 15,
Oslo 1.
Tlf. 20 65 35

Kostnader og gebyrer i betalingsformidlingen

Betalingsformidlingsutvalget har etter seks års arbeid lagt fram sin tredje og avsluttende innstilling (NOU 1979:16). Ett av de spørsmål utvalget behandler er innføring av gebyrer på betalingsformidlingstjenester.

Størstedelen av kostnadene ved betalingsformidlingen belastes de institusjonene som formidler betalinger. Bare ved enkelte typer bruk av girosystemene må brukerne betale gebyrer. Bruk av sjekk er gratis for de som skriver ut sjekken. Mens altså de betalingsformidlende institusjonene tar det vesentlige av kostnadene, er det brukerne som bestemmer hvor mye de ulike typer betalingsformidlingstjenester skal bli benyttet. Brukerne vil ved valg av betalingsformidlingstjeneste ta hensyn til de kostnadene de selv blir påført, men ikke de kostnadene valg av tjeneste påfører de institusjonene som formidler betalingene og detaljhandelen. De samfunnsmessige enhetskostnadene ved gireringer og bruk av sjekk er av størrelsesorden 2 til vel 4 kroner. Siden brukernes kostnader da ikke gjenspeiler de samfunnsøkonomiske kostnadene er det sannsynlig at det finner sted en betydelig samfunnsmessig sløsing med ressurser ved formidlingen av betalinger.

Dette er bakgrunnen for det forslaget flertallet i Betalingsformidlingsutvalget legger fram om innføring av gebyrer på formidling av betalinger. Forslaget går i korthet ut på at det skal innføres gebyrer på de ulike tjenestene girosystemene tilbyr og på bruk av sjekker. Gebyrene skal gjenspeile de samfunnsøkonomiske merkostnadene ved disse formene for betalingsformidling i forhold til bruk av sedler og mynt.

Dersom forslagene blir fulgt, vil

bruken av realressurser ved betalingsformidling bli redusert på to måter. For det første vil antallet betalinger reduseres, det vil bl.a. kunne fortone seg fornuftig for flere brukere å legge opp til kvartalsvise eller årlige istedenfor månedsvise betalinger. Trygdeforvaltningen f.eks. bør overveie om de skal utbetale barnetrygden en gang i kvartalet, og gjerne i forskott, heller enn månedsvis når de må betale gebyrer på 3–4 kroner pr. overføring. Dette gebyret som tilsvare Postgiros kostnader ved slike overføringer, utgjør om lag 5 pst. av det beløp ett-barns familier mottar i måneden.

For det andre vil ressursbruken bli redusert fordi brukerne i større grad vil benytte de formene for betalingsformidling som legger beslag på minst ressurser. Særlig vil vi vente en betydelig nedgang i bruken av sjekker i forretninger dersom de som skriver ut sjekkene må betale for de merressurser denne betalingsformen legger beslag på i forretningene og i bankene i forhold til bruk av sedler og mynt.

Bankene har uavhengig av behandlingen av Betalingsformidlingsutvalgets innstilling lagt fram planer om innføring av gebyrer på bruk av sjekker utover 15 i kvartalet. Planene er stilt i bero i påvente av opphevelse av prisstoppen. Dersom gebyr på sjekker blir innført uten at andre former for betalingsformidling blir pålagt gebyrer, kan dette medføre at sjekker ikke blir benyttet selv i tilfeller der denne betalingsformen samfunnsøkonomisk er billigere enn andre betalingsformer.

Innføring av gebyrer på formidling av betalinger kan tenkes å ha inntektsfordelingsvirkninger. For

de institusjonene som formidler betalinger, vil gebyrinntektene øke betraktelig, samtidig som institusjonene vil få redusert sine utgifter. Økningene i inntektene i de institusjonene som formidler betalinger, vil til en viss grad ha sine motposter i økte gebyrutgifter hos brukerne av betalingsformidlingstjenestene.

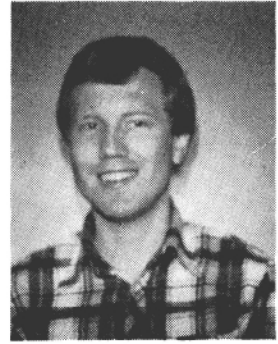
Men dette vil neppe være hele virkningen av innføringen av gebyrer. Riktignok vil gebyrene gjøre bankene bedre i stand til å oppfylle de egenkapitalkrav de etter banklovene er pålagt, men samtidig vil konkurranse mellom bankene om innskottsmidler og om de beste utlånsprosjekter sørge for at en del av de økte gebyrinntektene blir tilbakeført til publikum i form av reduserte rentemarginer. I forhold til de totale innskudds- og utlånsmassene i bankene er imidlertid de økte gebyrinntektene små og virkningene av rentemarginene vil neppe heller bli av noen størrelse. På noen års sikt vil utviklingen i bankenes fortjeneste være slik at bankene kan oppfylle banklovenes egenkapitalkrav og vil således være upåvirket av innføringen av gebyr på formidling av betalinger.

Gebyrene på Postgiros tjenester kan betraktes som en form for statlig beskatning. Denne skatteformen har gunstige virkninger på samfunnets ressursallokering, noe som ikke kan sies om så mange andre former for beskatning.

Innføring av gebyrer på formidling av betalinger vil neppe ha nevneverdige virkninger på inntektsfordelingen. Tiltaket kan derfor vurderes utelukkende på grunnlag av virkningene på ressursbruken i betalingsformidlingen. Det er da ikke vanskelig å anbefale det.

Struktur og styringsproblemer på kredittmarkedet

AV
ERLING STEIGUM JR.

Denne kommentaren bygger på en relativt rask gjennomlesning av en rapport fra en arbeidsgruppe som ble nedsatt av det kredittpolitiske råd i fjor høst. Arbeidsgruppens mandat gikk ut på å «vurdere om vårt apparat for kredittformidling har en funksjonsfordeling og en institusjonell oppbygging som er hensiktsmessig så vel ut fra realøkonomiske målsettinger med hensyn til omfang og fordeling av kreditttilgangen som ut fra hensynet til et rimelig omfang av ressursbruken innenfor apparatet selv». Videre heter det i mandatet at arbeidet skal «gi et underlagsmateriale for den løpende virkemiddelbruk og for opplegget av kredittpolitikken», og det presiseres at arbeidsgruppen derfor bør «konsentrere sine analyser og anbefalinger til de problemstillinger som gruppen finner mest aktuelle på kort sikt».

Det er gledelig at det er blitt tatt initiativ til en slik utredning, og mitt hovedinntrykk er at arbeidsgruppen har gjort et godt arbeid, tatt i betraktning den tid de har hatt til rådighet. Jeg vil her først trekke fram visse ting fra rapporten som jeg synes er viktig, og deretter vil jeg, i lys av dette, anføre noen kritiske merknader av (til dels) mer prinsipiell natur.

En betydelig del av rapporten er viet en ganske detaljert oversikt over de viktigste strukturendringer som har skjedd på kredittmarkedet i de senere år. Et dominerende trekk i dette bildet er den markante forskyvning som er i ferd med å skje i utlånsutviklingen til statsbanker og private kredittforetak på den ene side og andre kredittinstitusjoner, først og fremst forretnings- og sparebanker, på den annen side.

Utvalget beregner at den totale utlånsøkning fra statsbanker og private kredittforetak vil utgjøre hele 67 prosent av total utlånsøkning over det ordinære kredittmarked i perioden 1978–79. Årsakene til denne utviklingen er flere. Den viktigste er motkonjunkturpolitikken som førte til en betydelig opptrapping av statsbankenes innvilgningsrammer. Hovedårsaken til de private kredittforetaks økende betydning ligger i plasseringsplikten som de private banker og andre har vært underlagt. Dette har sikret en stor etterspørsel etter obligasjoner utstedt av kredittforetak til en relativt lav rente. Dette plasserer disse kredittinstitu-

sjonene i en svært gunstig konkurransesituasjon på utlånssiden i kredittmarkedet.

Resultatene av disse forskyvningene på kredittmarkedet er for det første at en stor del av kredittallokeringen her i landet nå skjer på grunnlag av politiske og fordelingsmessige kriterier. For det andre har resultatet vært en økende grad av segmentering på kredittmarkedet, siden de enkelte statsbanker og private kredittforetak som kjent betjener spesielle sektorer av økonomien. Det påvises i rapporten at de sektorer som har hatt mest glede av statsbankenes vekst, er boligsektoren, primærnæringene og industrien. Et ytterligere moment er at lån fra statsbanker og private kredittforetak har relativt lang avdragstid og lav rente. Arbeidsgruppen anslår den totale rentesubsidiering gjennom statsbankenes utlån til hele 40 prosent av lånebeløpet. Uten å ha kontrollert detaljene i dette regnestykket, vil jeg likevel karakterisere dette anslaget som oppsiktsvekkende høyt, og etter min mening stiller arbeidsgruppen med rette et stort spørsmål ved hensiktsmessigheten av en slik massiv subsidiering. Da det selvsagt er en enorm etterspørsel etter slike billige lån, er det innebygget i systemet en stor fare for et sterkt politisk press i retning av økte lånebevilgninger utover det som er forsvarlig fra et helhetssynspunkt. Arbeidsgruppen tolker erfaringene med systemet slik at et press av denne typen ikke er blitt motstått i de senere år. I enda sterkere grad synes slike betraktninger å være gyldig for de statlige låneordninger etablert som et ledd i motkonjunkturpolitikken.

Rapporten inneholder en rekke vurderinger og normative utsagn om funksjonsfordelingen på kredittmarkedet. Arbeidsgruppens anbefalinger går i hovedsak ut på å fremme konkurransen ved å oppheve mange av de restriksjoner og reguleringer som nå er pålagt de private kredittinstitusjoner. Når det gjelder funksjonsfordelingen mellom statsbankene og resten av kredittmarkedet, mener arbeidsgruppen at en større del av statsbankenes utlånsvirksomhet med fordel kan overlates til det private kredittmarked. Dette vil kunne redusere graden av segmentering på kredittmarkedet og kan rasjonalisere kredittvurderingen i forhold til i dag, hvor finansieringen av et

prosjekt ofte må splittes opp på en rekke kredittinstitusjoner med hver sin låneramme. Det argumenteres med at mer markedsorienterte vilkår for pantelån kan lette nedtrappingen i omfanget av statsbankenes utlånsvirksomhet.

Når det gjelder kredittformidlingsapparatets ressursbruk og inntjeningssevne, begrenser rapporten seg stort sett til en konstatering av den faktiske utvikling. Ikke uventet byr det på store problemer å vurdere hvor effektivt ressursene utnyttes. Ikke desto mindre inneholder dette kapitlet i rapporten mange interessante opplysninger. For eksempel påvises det at den økte offentlige «styring» på kredittmarkedet ikke har gitt seg utslag i et voksende offentlig byråkrati. Faktisk er det snarere det *private* byråkrati som vokser i kredittsystemet. I 1977 var det for eksempel 676 heltidsansatte i statsbankene, mot 18 563 i forretnings- og sparebankene. Mye av forklaringen på dette ligger selvsagt i det forhold at forretnings- og sparebankene utfører en rekke arbeidsintensive oppgaver som ikke utføres av statsbankene og de private kredittforetak. Utvalget kaller de to bankformer henholdsvis «detalj-» og «engrosbankvirksomhet». Likevel er det ikke klart at den samfunnsøkonomiske verdi av alle de tjenester som det private bankvesen yter, virkelig svarer til ressursoppofrelsen.

Arbeidsgruppen vurderer også spørsmålet om hvilke uheldige realøkonomiske konsekvenser som eventuelt kan ha forekommet som følge av strukturendringene på kredittmarkedet i de senere år. Problemet med en slik analyse synes også her å være vanskelighetene med å finne noe å vurdere utviklingen i forhold til. Arbeidsgruppen velger å sammenligne utviklingen med nasjonalbudsjettets måltall, men så meget kommer det egentlig ikke ut av dette, blant annet fordi så mange av forutsetningene bak nasjonalbudsjettoppstillingene har sviktet i de senere år.

Arbeidsgruppen tar utgangspunkt i målsettingen i nasjonalbudsjettet for 1979 og «tillegg til langtidsprogrammet 1978–81» om at den totale innenlandske bruk av varer og tjenester ikke skal øke i langtidsperioden, og stiller spørsmålet om hvilken kredittpolitikk som bør føres i denne sammenheng. Det svaret som gis i rapporten (og som bygger på en del forutsetninger om inntektspolitikken og overskuddet på de offentlige budsjetter) er redusert utlånsvekst i statsbankene. Det hevdes også at det fortsatt vil være nødvendig med en streng rasjonering av såkalte forbrukslån.

Før jeg kommer inn på de sider ved rapporten der jeg har visse kritiske merknader, vil jeg påpeke at de spørsmål som arbeidsgruppen har fått til oppgave å vurdere nærmere, er både innfløkte og omfattende. En begrensning for arbeidsgruppens arbeid har dessuten vært at spørsmålet om fremtidig rentepolitikk for tiden er under utredning. Arbeidsgruppen har derfor ikke villet ta klar stilling til spørsmålet om man på morgendagens kredittmarked hovedsakelig skal ba-

sere kredittallokeringen på rasjonering til faste lave renter eller om normen skal gå i retning av fleksible markedsorienterte renter.

Til tross for dette tror jeg likevel at det hadde vært klargjørende å ta utgangspunkt i en noe mer prinsipiell og generell drøfting av de spørsmål som stilles i mandatet. Spesielt savner jeg en diskusjon av spørsmålet om hva som kjennetegner en «god» kredittallokering. Det kunne her ha vært fruktbart å trekke inn allokeringssprinsipper fra velferdsøkonomisk teori, i første rekke prinsippet om samme marginale samfunnsøkonomiske kapitalavkastning i alle sektorer. Når de årlige kredittbudsjetter neppe oppfyller et slikt effektivitetskrav, skyldes dette blant annet at kredittallokeringen i stor grad bestemmes ut fra fordelingsmessige hensyn (i vid forstand). Et viktig spørsmål som rapporten i liten grad berører, er om de effektivitetstap som denne fordelingspolitikken påfører samfunnet, helt eller delvis kan unngås ved at det utvikles alternative og mer direkte instrumenter for inntektsomfordeling. I så fall vil kredittmarkedet kunne frigjøres fra fordelingsoppgavene og rettes inn på å få i stand en kapitalallokering som i minst mulig grad leder til sløsing med ressurser. Selv om rapporten ikke sier det uttrykkelig, er det tydelig at arbeidsgruppen anser det som fordelaktig å frigjøre kredittmarkedet fra inntektsfordelingsoppgaven. For eksempel anbefales det at statsbanksystemet i første rekke bør ha som oppgave å yte lån til prosjekter hvor det kan påvises at den samfunnsøkonomiske avkastning er større enn den foretaksøkonomiske. Jeg tror at en slik argumentasjon ville ha større gjennomslagskraft om man også drøftet hvordan de fordelingsoppgaver som nå er pålagt statsbankene alternativt kunne bli løst.

Jeg vil nå knytte noen generelle kommentarer til de deler av rapporten som dreier seg om makroøkonomiske stabiliseringsproblemer. Generelt synes jeg at rapporten kanskje i for liten grad *skiller* mellom dette problemområdet og de spørsmål som gjelder kredittallokeringen. Jeg tenker her spesielt på farene for målkonflikt mellom ønsker om effektiv ressursallokering på lang sikt og makroøkonomisk balanse på kort sikt. Dette problemet synes jeg for øvrig hadde fortjent større oppmerksomhet i diskusjoner og analyser av økonomisk politikk her i landet enn tilfellet synes å ha vært til nå. Forholdet skyldes kanskje at det er gjort lite økonomisk analyse på dette feltet. Problemet kan skisseres som følger. Man har en økonomi der ressursallokeringen hovedsakelig bestemmes via «markedsmekanismen». Imidlertid utsettes økonomien til stadighet for konjunkturførstyrrelser som bringer den ut av likevekt. Dette kan manifestere seg i ufrivillig arbeidsledighet og/eller ubalanse i utenriksøkonomien. Her kommer stabiliseringspolitikken inn. Ved hjelp av generell etterspørselsregulerende finans- og pengepolitikk kan slike utslag av makroøkonomisk ubalanse rettes opp. I andre situasjoner kan det være påkrevet å korrigere relative

priser direkte, for eksempel endre reallønnsnivået eller rentenivået, eller devaluere. Denne type stabiliseringspolitikk virker som en støtte og hjelp til en markedsøkonomi som ikke virker perfekt. Dersom utøverne av økonomisk stabiliseringspolitikk er dyktige og fremfor alt forutseende, kan stabiliseringspolitikken føre til en bedre realøkonomisk utvikling enn det vi ellers ville ha fått.

Her til lands har imidlertid den makroøkonomiske politikk ikke bare vært en støtte for markedsøkonomien; til dels har den også gått ut på å sette markedsmekanismen ut av funksjon. Et eksempel på dette er selvsagt kredittmarkedet hvor vi i store deler av etterkrigstiden har hatt et betydelig innslag av kreditt-rasjonering som følge av lavrentepolitikken. En grunn som har vært anført for å opprettholde dette rasjoneringsystemet har vært at det leder til en «kø» av investeringsprosjekter som kan aktiviseres i lavkonjunkturer. Tankegangen er at dette kan fremme en jevn og høy investeringsutvikling som igjen sikrer en bedre makroøkonomisk balanse enn under et system med balansert kredittmarked. Hvis dette er riktig, oppstår det et komplisert avveiningsproblem som ikke en gang i teorien har noen løsning (såvidt meg bekjent). Dette går ut på å veie fordelene av en bedre makroøkonomisk styring mot de effektivitetstap som oppstår ved at markedsmekanismen i kredittmarkedet settes ut av funksjon. Imidlertid kan man selvsagt komme utenom dette problemet, hvis man klarer å påvise at det er mulig å oppnå en minst like god makroøkonomisk balanse under et system med markedsorienterte renter som under et kreditt-rasjoneringssystem.

Til slutt vil jeg kommentere rapportens anbefalinger angående «forbrukslån». Man får det inntrykk at lån til konsum betraktes som lite ønskelig i sin alminnelighet. Under henvisning til «kredittformid-

lingens generelle oppgave» hevdes det for eksempel at det er viktig at det vesentlige av fordringskapitalen «stilles til disposisjon for realinvesteringer og ikke for bruksfinansiering». Etter mitt skjønn må dette bygge på en misforståelse av kredittformidlingens generelle oppgave. En viktig kredittmarkedsfunksjon er nettopp å formidle bytte av konsummuligheter mellom individer i økonomien. Kredittmarkedet gir dermed individer muligheter til å oppnå en mer hensiktsmessig konsumfordeling over tid enn det som ellers hadde vært mulig.

Et annet moment er at «forbrukslån» i stor grad anvendes til investeringer i konsumkapital som av praktiske grunner registreres som «privat konsum» i nasjonalregnskapet. Rapporten anfører ikke overbevisende økonomiske begrunnelser for systematisk å sette slike realinvesteringer bakerst i køen når det gjelder kredittfinansiering. Faktisk vil bankene selv vise en viss naturlig tilbakeholdenhet i å gi forbrukslån fordi det normalt hefter en betydelig privat risiko ved slike lån i forhold til mange andre typer lån. En ytterligere rasjonering av forbrukslån ved offentlig regulering virker derfor noe bakvendt og kan vanskelig forsvares hvis individuelle preferanser i det hele tatt skal tillegges en viss vekt.

For å yte rapporten full rettferdighet på dette punkt, skal det nevnes at det i andre sammenhenger virker som om rasjonering av forbrukslån først og fremst betraktes som en effektiv måte å øke den private sparing på kort sikt som et ledd i stabiliseringspolitikken. I så fall oppstår den type avveiningsproblem som ble beskrevet ovenfor, idet man prøver å oppnå bedre makroøkonomisk balanse ved hjelp av virkemidler som påfører samfunnet effektivitetstap i ressursallokeringen. På dette punkt synes jeg at rapportens anbefalinger hviler på et noe svakt grunnlag.

Teknisk rådmann

Stillingen som teknisk rådmann i Molde er ledig. Under teknisk rådmann hører foruten de tradisjonelle tekniske sektorer også tomte- og boligpolitikken.

Søkere bør ha høyere utdanning f.eks. i jus, økonomi eller av teknisk art. Videre bør vedkommende ha relevant praksis fra offentlig administrasjon. Stillingen er lønnet på lønnstrinn 29 i det offentlige regulativ med årslønn kr. 144 686.

Søknad sendes

MOLDE KOMMUNESTYRE,

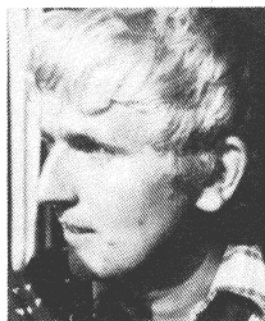
Rådhuset,

6400 Molde,

innen 1. juli.

Hvordan skape tillit til ekspertene?

AV
TORE JØRGEN HANISCH
OG KNUT ARILD LARSEN

1. Hva mener Per Schreiner?

Ekspertenes oppgave bør være å skape forståelse for og tilslutning til Regjeringens politikk. De bør avvise begreper som virkelighet, sann modell og objektivitet. De bør ikke forsøke å skille mellom sak og vurdering siden dette er umulig og dessuten skadelig. På denne måten vil ekspertene kunne skape tillit i det norske samfunn og bidra til å hindre fremveksten av en gruppe «ikke-eksperter» med fullstendig uholdbare samfunnsteorier.

Omtrent slik har vi forstått Per Schreiner etter å ha lest hans artikkel om «Urtemedisin og sosialøkonomi» i Sosialøkonomen for oktober 1978 og etter å ha hørt en diskusjon i sosialøkonomisk studentforening i Oslo den 20/3-79 mellom han og Leif Johansen. Vi synes at Schreiners oppfatning er noe forvirrende og vil gjerne få kommentere tre av de påstandene han fremsetter.

1. Forestillingen om en objektiv virkelighet er overflødig og dessuten skadelig.

2. Det er umulig å skille mellom sak og vurdering.

3. Arbeidsdelingen mellom eksperter og politikere kan derfor ikke basere seg på et slikt skille. Den må utvikles på grunnlag av en annen forståelsesform. Få ting har vært så uheldig og misvisende som forestillingen om at ekspertene forvalter sikker kunnskap om økonomiske og andre saksforhold, mens politikerne har som oppgave å velge mellom objektive muligheter ut fra ulike politiske preferanser.

Dette er ikke nøyaktige sitater, men vår subjektive og muligens noe polemisk gjengivelse av Schreiners mening. Han sier i sin artikkel at det å forkaste ord som rasjonell, objektiv og nøytral ikke betyr at alt flyter, men det er nettopp en slik fri flyt vi føler han legger opp til. Samtidig som han bedyrer sin tro på skikkelige faglige analyser, forfekter han synspunkter som grenser til det faglig nihilistiske. Ikke rart at han har skapt bestyrrelse i sosialøkonomenes rekke.

2. Bør «virkeligheten» forkastes?

I sin artikkel sier Schreiner blant annet: «Personlig kan jeg ikke se at det på noe punkt er behov for den abstraksjonen som Leif Johansen og mange andre økonomer stadig bruker om «den sanne modell»,

«virkeligheten» osv.» Han sier dessuten like ut at denne abstraksjonen er skadelig. På det nevnte debattmøtet brukte Leif Johansen en vesentlig del av sitt innledningsforedrag til å tilbakevise nettopp dette.

Hvis vi forsto Johansen riktig, så mente han at Schreiner motsier seg selv når han på den ene siden avviser forestillingen om en objektiv virkelighet, men på den annen side stadig bruker betegnelser som observasjoner, sansedata og endog virkelighet. Johansen understreket at vitenskapelig virksomhet overhodet forutsetter et begrep om objektiv virkelighet. Når Schreiner i artikkel såvel som foredrag hevdet at vi kan nøye oss med begreper som modell, observasjon, data etc., så mente Johansen det manglet noe i formuleringene. Data for hva? Modell av hva? Observasjon av hva? Vi trenger m.a.o. forestillingen om virkeligheten. Uten den blir forskningen meningsløs og direkte selvmotsigende.

På dette punkt er vi tilbøyelige til å si oss enige med Schreiner, i forvisning om at en lang rekke vitenskapsmenn og filosofer har forfektet samme oppfatning som ham. Vi tror i likhet med Leif Johansen at himmel og hav, busker og trær og andre mennesker eksisterer objektivt i virkeligheten og at det bilde som vi har av dem i vår bevissthet langt på vei stemmer overens med virkeligheten, hva nå det måtte bety. Det blir liksom mest meningsfullt å tenke seg det slik. Vi mener imidlertid at dette er en tro som hverken kan verifiseres eller falsifiseres og at den har liten praktisk betydning for forskningen. Vitenskapen beskjeftiger seg vesentlig med å observere og å systematisere observasjoner. Det viser seg i praksis at vi finner en viss grad av orden og system som blant annet kan brukes som grunnlag for prediksjon av nye observasjoner. Dette er strengt tatt alt vi behøver å vite.

Det er imidlertid fristende å spekulere. Den naturlige forklaring som man gjerne godtar uten videre hvis man ikke er henfallen til filosofi, er at den orden vi ved hjelp av modeller finner i data, svarer til den orden som faktisk eller objektivt eksisterer i virkeligheten. Man tenker seg kanskje mer eller mindre bevisst at data kommer inn i hodet via sanseapparatet, f.eks. øyet, for deretter å ordnes oppe i øverste eta-

sje. Riktignok blir bildene snudd opp/ned på netthin-
nen, men dette ordnes under overføringen via nerve-
banene slik at de kommer riktig vei til hjernen. Man
ser imidlertid at en slik forklaring er problematisk
hvis man først tar bryet med å reflektere. Veien fra
den objektive virkelighet er lang, komplisert og full av
muligheter for feilinformasjon. Kan det ikke tenkes at
den nevnte orden og lovmessighet snarere uttrykker
egenskaper ved sanser og fornuft enn virkeligheten
eller «Ding an sich», slik Kant mente. Det kan også
tenkes at det er Gud som sørger for en slik orden i
våre idéer, slik biskop Berkely antagelig hevdet. Po-
enget her er at slike spekulasjoner sannsynligvis ikke
kan gi noe svar på det nevnte spørsmål. Vi har antage-
lig å gjøre med et filosofisk grunnlagsproblem. Enda
viktigere er det imidlertid at spekulasjonene ifølge
ekspertene har liten betydning for forskningen.

Det følger av dette at forestillingen om virkelighe-
ten i en viss forstand er overflødig, slik Schreiner
sier. Det er sannsynligvis mulig å greie seg uten. Vi
kan på den annen side ikke se at den gjør noen skade.
Hvis vi føler at begreper som virkelighet og sann
modell bidrar til å gjøre forskningen meningsfull,
skulle det derfor ikke være noe i veien for å bruke
dem. I tilslutning hertil har vi lyst til å sitere noen
linjer fra Karl R. Popper, en av vår tids mest aner-
kjente vitenskapsteoretikere: «In my opinion the gre-
atest scandal of philosophy is that, while all around
the world of nature perishes – and not the world of
nature alone – philosophers continue to talk, some-
times cleverly and sometimes not, about the question
of whether this world exists.» Popper (1972, s. 32).

3. Bør vi avvise skillet mellom sak og vurdering?

Schreiner synes å mene at skillet mellom sak og
vurdering er lite interessant: «Det er ikke bare det at
et slikt skille ikke finnes i «praksis», jeg mener det
teoretisk sett har liten verdi.» Her er vi uenige med
Schreiner. Vi mener både at skillet finnes i praksis og
at det er teoretisk sett meget verdifullt.

Vi mener imidlertid også at et skarpt skille mellom
sak og vurdering etter Frisch's oppskrift medfører at
det egentlige saksområdet blir noe snevrere enn man
til tider har tenkt seg. Det omfatter så vidt vi kan
forstå bare matematikk og formel logikk. Det er kun
her vi kan ha berettiget håp om å «nå fram til resulta-
ter som er *objektive* i den forstand at de må aksept-
eres av alle som har forutsetninger for å bedømme de
problemer og metoder det gjelder». (Avsnitt 1b i pro-
duksjonsteorien.) Hvis vi også ønsker å si noe om
virkeligheten eller erfaringsverdenen, så må vi beve-
ge oss bort fra det rene saksområdet og over i den
klasse av utsagn der spørsmålet om sant eller galt
bare kan avgjøres gjennom subjektive vurderinger.

Vi ser for det første at ingen generell teori eller
modell om erfaringsverdenen er objektivt sann i den
nevnte betydning. Ingen teori «må aksepteres av alle
som har forutsetninger for å bedømme de problemer

og metoder det gjelder». Ingen teori kan bevises eller
verifiseres hverken ved logikk eller erfaring. Dette
har vi lenge vært klar over og til en viss grad lært å
leve med. Filosofene har visst det helt siden David
Hume. Noe vanskeligere kan det være å akseptere at
teorier i alminnelighet heller ikke kan falsifiseres.
Dette er først blitt klart i de seneste 10-år takket være
arbeider av Karl Popper, Thomas Kuhn og Imre Laka-
tos.

Problemet er dels at alle vitenskapelige tester av
teorier i en viss forstand er betingede tester. Det
forutsettes at visse initialbetingelser er gitt og gjerne
en rekke forutsetninger av *ceteris paribus* karakter.
Hvis en prediksjon slår feil er det derfor alltid mulig å
redde teorien. Hvis f.eks. en astronom finner at en
planets bane ikke er slik den skal være ifølge New-
tons lover, kan dette (bort-)forklares ved å henvise til
en ukjent planet som forstyrrer banen. Hvis man i
neste omgang ikke klarer å observere planeten, kan
dette forklares ved at den har for liten lysstyrke eller
at den er skjult bak kosmisk støv. Således kan man
alltid greie å redde en teori fra å bli forkastet ved å
gjøre de nødvendige tilleggsantakelser.

Det er ikke nødvendigvis noe uhederlig eller uvi-
tenskapelig ved en slik fremgangsmåte. Det er net-
topp på denne måten en teori får sjansen til å vise hva
den duger til. Hvis man anvender et meget strengt
falsifikasjonskriterium, blir risikoen for å forkaste en
god eller sann teori rimeligvis for stor. På den annen
side er det helt avgjørende at teorier heller ikke for-
svares for enhver pris. I såfall vil vitenskapen dege-
nerere. Det blir derfor meget vanskelig å gi klare
regler for når en teori bør anses som falsifisert. Det
hele blir en vurderingssak. Spesielt vanskelig blir
denne vurdering i en vitenskap som sosialøkonomien
der man sjelden eller aldri pretenderer å komme med
noe mer enn en «brukbar tilnærming» til de faktiske
forhold.

Det synes derfor som om saksområdet innskrenker
seg til spørsmål om logiske relasjoner. Dette betyr
imidlertid etter vår mening ikke at skillet mellom sak
og vurdering blir flytende eller uvesentlig, vi ser det
som et klart og meget viktig skille, i teori såvel som i
praksis.

4. Om arbeidsdelingen mellom eksperter og politikere.

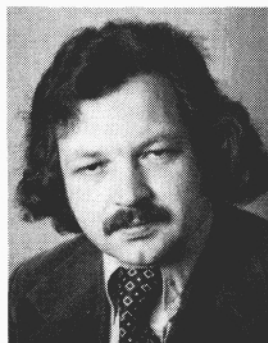
Etter å ha tatt avstand fra virkeligheten og avvist
skillet mellom sak og vurdering, fortsetter Schreiner.
«Det er opplagt grunnlag for en arbeidsfordeling mel-
lom fagfolk og politikere. Men det må utvikles på
grunnlag av en annen forståelsesform.» Dette kan
sies å være litt av en utfordring til det norske sosialø-
konomiske miljø.

Schreiners forslag til arbeidsdeling gjør oss imid-
lertid noe usikre. Han sier at politikernes rolle bør
være å gjøre det politisk umulige politisk mulig, mens

Forts. side 32

Ny økonomisk verdensordning/ stabilisering av råvarepriser

AV
JARLE BERGO

FN's prinsippvedtak om en ny økonomisk verdensordning og det videre arbeid for å få satt planene ut i livet har, med enkelte få unntak, hittil ikke fanget oppmerksomhet i økonomenes faglige debatt i Norge.

På en måte er det overraskende, siden Norge har vært ett av de land som politisk har engasjert seg meget aktivt til støtte for utviklingslandenes krav om endringer i det eksisterende system. Det ville være naturlig om et område som kjøres så vidt sterkt fram utenrikspolitisk, og som har en så pretensiøs betegnelse som «ny økonomisk verdensordning», ble grepet begjærlig av debattglade økonomer og analysert og kritisert fra ende til annen. Når dette ikke har skjedd, så kan det tenkes flere forklaringsfaktorer. En mulighet er at det hele er blitt oppfattet som et utslag av politisk resolusjonsmakeri, uten noen økonomiske realiteter knyttet til det. Alternativt kan det være at økonomene har sett det hele som et krav om økt uhjelp bare under nytt navn, og at en har følt at det kanskje ikke er så meget mer å si fra fagøkonomisk synspunkt, men at dette blir et spørsmål om humanitær innstilling, medfølelse eller solidaritet på globalt plan.

En slik avvisning av «ny økonomisk verdensordning» som interessant tema for den økonomiske debatt kan kanskje forstås i betraktning av at det konkrete økonomiske innhold og forpliktelser som kan destilleres ut av ordrike resolusjoner inntil nylig nok har vært temmelig magert. Imidlertid burde vedtaket om opprettelse av et felles fond for finansiering av støtputelager og andre markedsstabiliseringstiltak for råvarer føre til at denne holdning ble tatt opp til revurdering. Fellesfondet vil nemlig kunne vise seg å bli en virkelig ny institusjon med nye oppgaver i forhold til dagens internasjonale økonomiske system. Vel er det langt fram til at en kan bruke ord som «ny økonomisk verdensordning», men Fellesfondet er i hvert fall en konkret begynnelse med et uomtvistelig økonomisk innhold. Dette i sammenheng med det sterke norske politiske engasjement skulle tilsi at en etter hvert fikk en debatt igang, både om de langsiktige mål og prinsipper for arbeidet og de konkrete løsninger som velges under veis.

I håp om å bidra til å sette igang en slik debatt, skal jeg ta for meg enkelte sider ved Fellesfondet og søke å

se dette i sammenheng med ønskeligheten av stabilisering av (råvare-)priser.

Fondets hovedoppgave skal som antydnet ovenfor være å bidra til finansiering av støtputelager innen rammen av internasjonale råvareavtaler med det siktemål å stabilisere prisen rundt trenden i markedsprisen. I tillegg vil fondet gjennom et «annet vindu» kunne finansiere andre tiltak med sikte på å forbedre markedssituasjon og langsiktig konkurranseevne for bestemte råvarer. Jeg skal imidlertid konsentrere meg om støtputelagringen og prisstabiliseringen.

Rent teknisk er systemet tenkt å operere slik. Innen de enkelte råvareavtaler, hvor både produsent og konsumentland deltar og har et felles ansvar for finansieringen, fastlegges for en periode fremover et prisbånd som en gjennom transaksjoner i markedet og støtputelagring forsøker å holde prisen innenfor. Finansieringen av støtputelageroperasjonene skjer ved at råvareavtalene trekker på sine innskudd i Fellesfondet eller på sin kredittransje i fondet. Kredittransjen er det dobbelte av innskuddet, og tilsammen er dette tenkt å skulle kunne dekke råvareavtalens maksimale finansieringsbehov. Nå kan det selvsagt diskuteres hvor omfattende og betydningsfull denne prisstabiliseringsmekanisme vil komme til å bli. Skulle en lykkes i å nå de intensjoner enkelte land, deriblant Norge, har for dette vil imidlertid virkningen på råvaremarkedene kunne bli dramatiske. Det er i dette perspektiv, at en lykkes i å stabilisere prisutviklingen på viktige råvarer at problemstillingen søkes analysert nedenfor.

Økonomer i andre land har ikke vist den samme tilbakeholdenhet i å ta opp til debatt Fellesfondet og det integrerte råvareprogram, som fondet er krumtappen i. Mange av røstene har vært kritiske. Spesielt kritisk er Johnson¹⁾, mer balansert kritikk er blitt fremført av blant annet Kreinin²⁾.

Jeg vil våge å hevde at en god del av denne kritikken av Fellesfondet og målsettingen om prisstabilise-

¹⁾ H. G. Johnsen, «World Inflation, the developing countries and an «Integrated Programme for Commodities», Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review, No 119, December 1976, pp 309-335.

²⁾ Se f.eks. M. E. Kreinin & J. M. Finger «A Critical Survey of the New International Economic Order», Journal of World Trade Law, Vol. 10 (1976).

ring på råvarer skyter over målet på grunn av misforståelser om (eller mistro til) hva hensikten med fondet skulle være. Andre deler av kritikken bygger på en vel overflatisk og forenklet analyse av velferdsvirkningene av prisstabilisering. Enkelte har sett råvareprogrammet og Fellesfondet vesentlig som en mekanisme for overføring av ressurser fra industrilandene til ulandene og har pekt på at slike overføringer bedre kan gjøres direkte i stedet for å skru prisene kunstig opp. Andre har sett programmet som et forsøk på å stabilisere inntektene i eksportlandene og har derfor valgt å sammenligne dette med systemer for eksportinntektsstabilisering á la STABEX eller Valutafondets kompensatoriske finansieringsordning (CFF). Konklusjonen har da gjerne blitt at den siste type ordninger er å foretrekke.

Nå er det bare det at det uttrykte siktemål er å stabilisere prisene langs den langsiktige markedstrend, *ikke* å drive prisene opp på et urealistisk høyt nivå. Selvsagt er det vanskelig a priori å anslå hva denne trend vil være, men det forhold at prisbåndet skal fastlegges av internasjonale råvareorganisasjoner hvor produsentland og konsumentland er jevnbyrdig representert burde være garanti nok for at en ikke bevisst vil søke å manipulere prisene i en bestemt retning. Jeg synes derfor vurderinger av Fellesfondet og råvareprogrammet som alternativ til tradisjonelle inntektsoverføringer er temmelig irrelevante.

STABEX og CCF sikter mot å stabilisere eksportinntektene i utviklingslandene. Prisstabilisering vil kunne ha en tilsvarende effekt for produsentlandene, men har i tillegg også betydning for konsumentlandene. I tillegg er det grunn til å tro at de mikroøkonomiske effekter vil kunne være temmelig forskjellig i de to tilfeller.

Selv om en (uriktig etter min mening) antar at målet med prisstabiliseringen utelukkende er å stabilisere produsentlandenes eksportinntekter, er det imidlertid ikke gitt at et prisstabiliseringssystem vil være mindre effektivt enn et rent eksportinntektsstabiliseringssystem.³⁾

La oss nå imidlertid heller ta for oss det hovedsiktemål en faktisk har for Fellesfondet, prisstabilisering, og se hvilke effekter dette nå kan forventes å ha. Standard utlegning av teorien er her at prisstabilisering har positive velferdsvirkninger globalt når ikke lagerkostnadene er for høye, men at fordelingen av velferdsgevinsten mellom produsenter og konsumenter avhenger av tilbuds- og etterspørselsforholdene. Det hevdes der da gjerne at konsumentene vinner og produsentene taper (målt ved henholdsvis «consumer surplus» og «producer surplus») på prisstabilisering når forstyrrelsene skriver seg fra etterspørselssiden, mens det motsatte er tilfelle når forstyrrelsene oppstår på tilbudssiden.⁴⁾ (Imidlertid åpner jo en po-

sitiv totalgevinst for muligheten at om en part taper på stabiliseringen kan han kompenseres for dette av den annen.)

Denne konklusjonen har gyldighet når tilbuds- og etterspørselskurvene er lineære og forstyrrelsene skjer ved parallelle skift i kurvene⁵⁾, men er følsom overfor endringer i modellforutsetningene. Hvis for eksempel tilbudet reagerer på prisendringer med et lag og aktørenes prisforventninger justeres i lys av hvorledes forventningene slo til i tidligere perioder, så vil produsentene få en velferdsmessig gevinst ved prisstabilisering i alle tilfeller unntatt når forstyrrelsene kommer fra etterspørselen og er sterkt korrelert.

Enda viktigere er kanskje det at konklusjonene endres betydelig hvis en i stedet for relasjoner med additive restledd bruker en modell hvor restleddene inngår multiplikativt (f.eks. en log-lineær utforming av relasjonene). I dette tilfelle vil ikke fordelingen av velferdsgevinsten være avhengig av hvor i markedet forstyrrelsen oppstår, men bare av parameterverdiene i modellen. Spørsmålet om hvem som vinner og hvem som taper på prisstabilisering kan her ikke besvares fullt ut bare ut fra teorien, men vil først kunne slås fast på grunnlag av empiriske undersøkelser. Derimot viser det seg at konklusjonen om en global velferdsgevinst av prisstabilisering er bemerkelsesverdig stabil overfor endringer i forutsetningene.

Jeg skal ikke gå mer i detalj her, men vise til Cuddy⁶⁾ som gir en oversikt over velferdsvirkningene ved ulike modellforutsetninger. Eksempelene skulle imidlertid være nok til å vise at det ikke er så enkelt å si noe om velferdsvirkningene av prisstabilisering selv når en bare bruker produsent- og konsumentoverskudd som indikator.

Hvis en så trekker inn mulighetene for at det eksisterer en såkalt «ratchet» effekt⁷⁾, slik at prisoppgang på råvarer slår ut meget kraftig i det generelle prisnivå, mens en nedgang i råvarepriser ikke i samme grad vil redusere prisnivået, vil en prisstabilisering kunne gi betydelige velferdsgevinster i tillegg.

Videre er det blitt hevdet at en vesentlig fordel for produsentlandene vil være å finne i virkningene mer stabile priser vil ha på mikronivå gjennom reduksjonen i risiko med hensyn til fremtidige priser.

Jeg mener ikke med dette å argumentere for at prisstabilisering på råvarer slik en nå forsøker å få til innen UNCTAD nødvendigvis vil gi en vesentlig bedring i verdensøkonomien. Men problemstillingen burde være så vidt interessant både ut fra rent teoretiske sider, og i lys av de mulige konsekvenser (på godt og vondt) en fortsatt politisk fremdriving av råvare-

Forts. side 21

⁵⁾ I tillegg må priselastisitetene for henholdsvis tilbud og etterspørsel ha visse egenskaper.

⁶⁾ J. D. A. Cuddy: «Commodity price stabilization. Its effect on producers and consumers.» Resources Policy, March 1978.

⁷⁾ N. Kaldor: «Inflation and recession in the world economy», Economic Journal, Vol. 86, No. 344, December 1976.

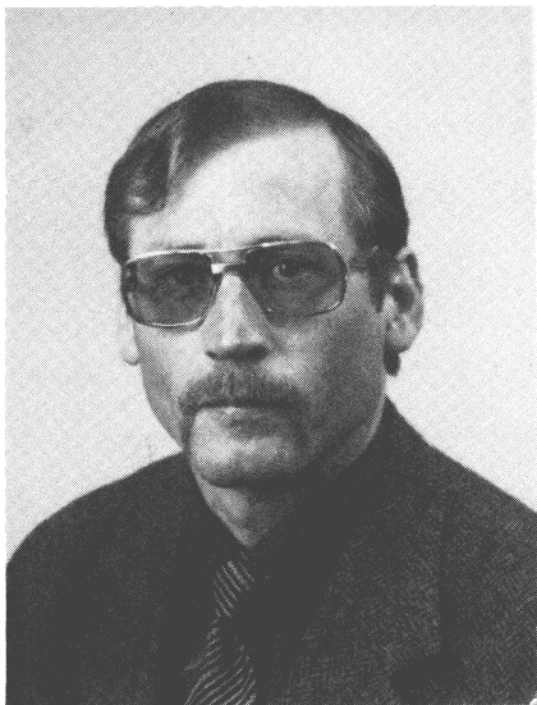
³⁾ J. D. A. Cuddy, «The Common Fund and Earnings Stabilization», Journal of World Trade Law Vol. 12 No 2 1978.

⁴⁾ Se f.eks. Johnson, op.cit.

Kleppes nye mann

INTERVJU VED
ROY HALVORSEN

Arbeidsledighetstrygden bør komme mer på linje med vanlig inntekt. Det er aktuelt å legge om de sider ved skattesystemet som medfører at grupper med høy inntekt og gode lånemuligheter får store fordeler. Progresjonen må dempes for store grupper inntektstakere men lavere skatt totalt er neppe aktuelt. Budsjettet for 1980 blir stramt. En større del av boligmassen bør finansieres av de private banker og andre låneinstitusjoner. Nedbetalingen av husbanklån bør forseres.

Tormod Hermansen er 38 år. Han ble cand.oecon i 1964, arbeidet med regionalforskning hos Andersen og Skjaanes 1965–1967, FN-oppdrag i Genève 1967–1970, lektor ved Agder distriktshøyskole 1970, universitetslektor ved Universitetet i Bergen 1971–1973, Hoved-komiteén for norsk forskning 1973–1975, Sosialdepartementet fra 1975, ekspedisjonssjef samme sted fra 1977, fra 2. mars 1979 statssekretær i Finansdepartementet.

Skal jeg nevne et saksområde jeg er spesielt opptatt av må det bli sysselsettings- og arbeidsmarkedspolitikken, sier Tormod Hermansen til Sosialøkonomen.

Først og fremst framstår det som en hovedoppgave å opprettholde vårt internasjonalt sett meget høye sysselsettingsnivå, også gjennom den periode vi står foran hvor nødvendige omstillinger i arbeidslivet må gjennomføres. Dernest, som et ledd i dette er det nødvendig å føre en aktiv arbeidsmarkedspolitikk, hvor større vekt enn tidligere på mobilitetsfremmende tiltak ikke er til å komme forbi. Og endelig er det nødvendig å lette belastningen på dem som likevel blir rammet av ledighet. Som regel er arbeidsledighet uforskyldt, og det må være riktig at samfunnet så langt råd er avlaster den enkelte de byrder han eller hun selv ikke er skyld i, sier Hermansen og viser til at den beredskapsplan for arbeidsmarkedstiltak som er iverksatt for 1979 er et sentralt tiltak i denne sammenheng.

Omlegging av arbeidsledighetstrygden

Det var 2. mars i år at Tormod Hermansen ble utnevnt. Han hadde da jobbet to år som ekspedisjonssjef i Sosialdepartementet. Derfor er det ikke uventet at han nå vil mane til økt solidaritet med de arbeidsledige.

– Blant annet bør det skje en omlegging av arbeidsledighetstrygden slik at den kommer mer på linje med vanlig inntekt, sier Hermansen videre. I Revidert Nasjonalbudsjett er det således bebudet en omlegging av arbeidsledighetstrygden slik at den skal bli skattbar og gi pensjonsrettigheter.

– Men dette må da koste en masse?

(I bruttoutbetalinger blir det nødvendigvis en viss økning, men en vesentlig del av denne vil komme inn igjen i skatt. Netto vil dette ikke bli noen utgiftskrevende reform, men fra et arbeidsmarkedspolitisk og fra et sosialpolitisk synspunkt er den viktig. Dessuten

vil den lette situasjonen for kommuner med tyngende ledighetsproblemer.

Rentetak

– Som statssekretær i Finansdepartementet ventes det at du har en mening om rentetak. Kommer det?

– Finansministeren har uttalt at han ikke er tilhenger av rentetak. Statsministeren har likeledes uttalt at rentetak vanskelig lar seg innpasse i vårt nåværende skattesystem. Det som er aktuelt er å legge om de sider ved skattesystemet som har som konsekvens at grupper med høy inntekt og gode lånemuligheter får de store fordeler de nå har. Det er flere måter dette kan gjøres på uten at det etableres noe direkte rentetak, men det er ennå ikke tatt standpunkt til hvordan.

Hermansen synes det er viktig at man som et ledd i denne omlegging får til en demping av progresjonen for store grupper inntektstakere. Han legger til at det bare kan bli snakk om omfordeling av inntektsskatten. Lavere skatt totalt sett er neppe aktuelt.

Idrettsmann

Hermansen har intet ønske om å figurere i store overskrifter i massemedia. Han likte godt embetsmannens anonyme tilværelse. – Men med det politiske engasjement jeg har, syntes jeg det var vanskelig å si nei til spørsmålet om å bekle et politisk tillitsverv. Jobben er både inspirerende og utfordrende og jeg trives godt, sier Hermansen.

For tiden er det utallige budsjettkonferanser som tar hans tid. Men om han av og til må løpe litt i korridorene for å rekke fra det ene møte til det neste, så skulle ikke det by på problemer for en som har deltatt på landslaget i friidrett. Vi spurte om hans beste idrettsprestasjon:

– Det kan vel ikke være noe å trekke fram det som skjedde for 15 år siden, smiler han beskjedent, men jeg kom da under 3,50 på 1 500 meter. Nå blir det bare enkelte terrengløp på høsten, men jeg passer på å holde meg i trim hele året. Jeg føler meg ikke helt vel om jeg ikke kan få en skikkelig løpetur på 10–15 km en gang i uka.

Full sysselsetting

– Budsjettet neste år, blir det stramt?

– Ja. Det er nødvendig for at vi skal klare å følge opp den stabiliseringslinjen som regjeringen har valgt. Vi har høyere ambisjoner når det gjelder å bevare full sysselsetting enn de fleste andre land. Vi må dermed gjøre mer enn andre land også for å holde en lav kostnads- og prisutvikling så vi blir mer konkurransedyktige og kan gjenerobre tapte markedsandeler.

– Det er sagt mye om nødvendig omstrukturering av vårt næringsliv, men lite er gjort. Har du noen oppskrift?

– Vi må huske på at i 50- og 60-årene klarte næringslivet langt større omstillinger enn i dag, uten at det resulterte i betydelige ledighetsproblemer. Årsaken var at vi den gang var inne i en mer stabil vekstperiode. Innstrammingstiltakene fra regjeringens side har bl.a. som siktemål å legge grunnlaget for stabil vekst også i tradisjonell industri. Lykkes vi i det er vi tilbake i en situasjon som vil være mer parallell til situasjonen 20 år siden da omstillingene gikk forholdsvis smertefritt.

– Er det mulig å finne fram til en politikk som sikrer full sysselsetting både på kort og lang sikt?

– Ja, det er en mulig, men krevende oppgave. Målsettingen om full sysselsetting er en overordnet målsetting som den økonomiske politikk må siktes inn mot både løpende og i det mellomlange og lange perspektiv. At det kan oppstå avveiningsproblemer her er klart nok, spesielt i forhold til de strukturelle omstillinger i industrien. Men det kan likevel aldri aksepteres at det legges opp til ledighet verken på kort eller lengre sikt som et ledd i den økonomiske politikk.

Raskere nedbetaling av husbanklån

Husbankens virkeområde opptar stadig flere. Bør staten fortsatt subsidiere hele 80 pst. av boligbyggingen og la subsidieringen løpe i 30 år etter at boligen er bygget?

– Tiden er nok moden for en gjennomgripende vurdering av dette problemkomplekset. Personlig kan jeg tenke meg betydelig omlegging i retning av en mer sosial profil. De som virkelig har behov for det bør kunne få bedre låneavtaler enn de Husbanken i dag kan tilby, mens en større del av boligmassen bør kunne finansieres av de private banker og andre låneinstitusjoner. Det er en lite heldig utvikling som har funnet sted. Det kan ikke være riktig å gi så omfattende rentesubsidier som en nå gjør til en så stor del, faktisk 80 pst. av boligmassen. Det kunne i denne sammenheng være ønskelig om nedbetalingen for allerede inngåtte lån kunne forseres noe, bl.a. for å opprettholde det nivå på den private sparing vi nå har fått.

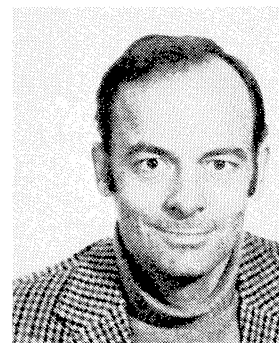
Politikken må ha oppslutning

– Står du ofte overfor konflikter mellom hva som er økonomisk ønskelig og hva som er politisk mulig?

– Hver eneste dag står vi her overfor avveininger. Jeg tror ikke det alltid ville være det riktige ensidig å legge vekt på det som kan fortone seg som det økonomisk rasjonelle. For en regjering må det alltid være vesentlig at den politikk som føres også har forståelse hos og får oppslutning fra de store folkegrupper. For en regjering utgått av Arbeiderpartiet vil dette alltid være viktig.

Pågående arbeid med å forbedre anslagene for den økonomiske utvikling*

AV
EKSPEDISJONSSJEF THORVALD MOE
FINANSDEPARTEMENTET

Økonomiavdelingen, Finansdepartementet arbeider nå med å forbedre metodene for å anslå eksport og import av tradisjonelle varer, det private konsum og sysselsettingen.

Økt bruk av EDB-baserte metoder gjør det lettere å vurdere alternativer i den økonomiske politikken.

Statistisk sentralbyrå har for ca. et år siden startet arbeidet med en korttidsmodell som kan brukes til å analysere den økonomiske utviklingen gjennom året. Økonomiavdelingen er meget interessert i dette arbeidet.

Den viktigste metodemessige forbedringen på det pengepolitiske området i de senere år er utarbeidingen av KRØSUS i Norges Bank. Videre er det i Økonomiavdelingen laget en EDB-basert kredittbudsjett rutine «STATBANK».

De store endringer og den store usikkerhet vi nå står overfor har konsekvenser for arbeidet med å lage og presentere makroøkonomiske planer på kort sikt. I fjor høst ble det f.eks. for Regjeringen presentert flere alternative økonomisk-politiske opplegg. Usikkerheten ved de ulike alternativene var framtrædende i de drøftinger som fant sted.

1

Dette innlegget til diskusjon om vurdering av prognosemetodene i Nasjonalbudsjettet vil jeg avgrense på flere måter. *For det første* er ikke jeg den rette til å gi noen detaljert redegjørelse for hva som skjedde i Økonomiavdelingen til for vel et år siden. Jeg vil i stedet konsentrere meg om enkelte sider av det arbeid som nå pågår med vekt på å skissere problemer og muligheter for forbedring framover. *For det andre* vil jeg i denne forening forutsette at de administrative rutiner som benyttes ved utarbeiding av Nasjonalbudsjettet samt de hjelpemidler i form av modeller som MODIS, KRØSUS osv. i hovedtrekk er kjent.

For det tredje går jeg ut i fra at det er unødvendig å

*) Dette er en noe bearbeidet versjon av et forberedt innlegg på medlemsmøte i Norske Sosialøkonomers Forening om vurdering av prognosemetodene i Nasjonalbudsjettet. Jeg vil takke mine kollegaer Bjørn Eggen, Jan Persson, Trond R. Reinertsen, Jostein Tjore og Jan F. Qvigstad for bidraget til innlegget, og Erik Bjørn, Svein Longva og Sigurd Tveitereid i Statistisk sentralbyrå for merknader til et tidligere utkast. Leif Asbjørn Nygaard har også gitt nyttige merknader.

Thorvald Moe var forskningsstipendiat ved NAVF i 1968 og 1969. Han tok en Ph.D i sosialøkonomi ved Stanford universitetet i California i 1970 og begynte i Finansdepartementet samme år. Han har arbeidet i Planleggingsavdelingen og Finansavdelingen og er nå ekspedisjonssjef i Økonomiavdelingen.

repetere de store endringer i krav til opplegg og gjennomføringen av Nasjonalbudsjettet som vi har opplevd de senere årene. Dels henger dette sammen med de store svingninger i internasjonal økonomi vi har hatt siden 1973/74. Dels som følge av dette, har innholdet i den økonomiske politikken her hjemme endret seg med økt vekt på inntektspolitikk, flere år med motkonjunkturpolitikk osv. Store endringer og framfor alt større usikkerhet må selvsagt få konsekvenser for prognosemetodene, noe jeg vil komme litt tilbake til.

For det fjerde: Jeg vil begrense meg til anslag som hjelpemiddel for den økonomiske politikken på kort sikt. Dvs. 1 til 2 år. Prognoser som hjelpemiddel for planer på mellomlang (4–5 år) og lang (10–20 år) sikt er et eget emne for seg selv. Personlig er jeg av den oppfatning at den økonomiske utvikling internasjonalt og her hjemme de senere år kanskje bør få større betydning for de metoder og analyser som bør brukes i makroplanlegging på lengre sikt uten at jeg skal gå nærmere inn på dette her.

2

Før jeg går videre vil jeg understreke at anslag for framtidig utvikling i økonomiske hovedstørrelser skal være hjelpemidler for opplegget og gjennomfør-

ingen av den økonomiske politikken. M.a.o. anslagene skal bedre grunnlaget for konkrete *beslutninger* om inntekts- og prispolitikk, finanspolitikk, kredittpolitikk og nærings- og arbeidsmarkedspolitikk. Dette er hovedformålet, og alle endringer i rutiner og metoder m.v. må vurderes ut i fra om de vil bidra til bedre beslutninger i den økonomiske politikken.

3

La meg for ordens skyld minne om at Økonomiavdelingen har en relativt liten stab, langt mindre enn tilsvarende enheter i andre land. Videre vil jeg understreke at vi i meget betydelig utstrekning drar nytte av ekspertise i fagdepartementene, Norges Bank, Statistisk sentralbyrå, Sosialøkonomisk Institutt, Norges Handelshøyskole, osv.

Mer grunnleggende forskning og utarbeiding av nye modeller mv. må derfor foregå bl.a. i de fire sistnevnte institusjoner. Utgangspunktet er jo på den ene side at vi har vært lite dristige når det gjelder å innarbeide formaliserte atferdsrelasjoner i økonomiske modeller i Norge. På den annen side tror jeg det er riktig å si at vi er kommet ganske langt når det gjelder å utnytte de modeller vi har (MODIS, KRØSUS osv.) i administrasjonens arbeid med planer og budsjetter.

Vi i Finansdepartementet bør holde oss godt orientert om det arbeidet som foregår, påvirke dette samt ta initiativ til nye videreutviklingsprosjekter. Selv bør vi ikke bare være i stand til å utnytte de eksisterende hjelpemidler, men foreta enkle supplerende analyser og utredninger. Det er nå opprettet en egen enhet i Økonomiavdelingen med et spesielt ansvar for slike arbeidsoppgaver.

4

På denne bakgrunn vil jeg gå over til å si litt om pågående arbeid med våre anslag for tradisjonell eksport og import, privat konsum og sysselsettingsutviklingen. Dette som illustrasjon på viktige *realøkonomiske anslag* som i betydelig grad må foretas utenfor MODIS.

Videre vil jeg kort ta opp følgende temaer:

- Hvordan rasjonalisering, bedre saksbehandling og raskere informasjon kan bedre metodene og gjøre det noe lettere å analysere alternativer i den økonomiske politikken.
- Konjunkturstatistikk, kvartalsregnskap og en kvartalsmodell for Norge.
- Utvikling av hjelpemidler for pengepolitiske analyser.

Til slutt vil jeg kort berøre hvordan de store endringer og den usikkerhet vi står overfor kan få konsekvenser for arbeidet med å lage og presentere makroøkonomiske planer på kort sikt.

I. Eksempler på forsøk med å forbedre realøkonomiske anslag

5

Jeg vil forsøke å gi eksempler på de forsøk vi nå gjør i Økonomiavdelingen med å forbedre realøkonomiske anslag for:

- Eksport og import av tradisjonelle varer
- Utviklingen i privat konsum
- Sysselsettingsutviklingen.

Eksport av tradisjonelle varer

6

I Modis IV må det gis eksogene anslag for *eksportvolum og eksportpriser*. I dag gjøres dette ved hjelp av en «førmødel» som bare i noen grad er formalisert. Denne «førmødel» består av tre komponenter:

- Markedsvekst ute
- Varesammensetning
- Markedsandeler

Prognosen for *markedsvekst ute* får vi fra OECD. Vi forsøker å foreta en selvstendig vurdering av dette anslaget, men det sier seg selv at noe fullstendig alternativt sett med beregninger legger vi ikke opp til.

Varesammensetningseffekter forsøker vi også å ta hensyn til. Vi bygger delvis på mikroinformasjon vi får fra Handelsdepartementet. Dels vurderer vi virkningene av at norsk eksport av tradisjonelle varer inneholder relativt mye investeringsvarer med den følge at slik eksport er svært konjunkturfølsom.

Markedsandelene for norsk eksport søkes anslått i en tottrinnspesess. Vi foretar først vurderinger av relativ kostnadsutvikling og relativt etterspørselspress og anslår den relative eksportprisutviklingen. Med utgangspunkt i forutsetninger om priselastisiteter og en bestemt «lagstruktur» kan vi i andre omgang beregne virkningen på markedsandelene.

Slike resonnmener holdes så opp mot den siste utviklingen i statistiske indikatorer for utenrikshandelen. For anslag opp til 6 mnd. kan nok ren trendforlengelse av kurver ofte gi brukbare resultater i den forstand at de treffer bra. Men på 1 til 2 (og lengre) års sikt, kommer de økonomiresonnmener som ble antydnet ovenfor inn med full tyngde. En bør i denne sammenheng huske på at anslaget skal være et hjelpemiddel for opplegget av den økonomiske politikken, og da blir *forståelsen* av sammenhengen mellom relativ kostnadsutvikling og etterspørselspress og utvikling i eksporten vesentlig.

7

Vårt arbeid med å *forbedre metoden for eksportanslag* består bl.a. i følgende:

- I Finansdepartementet arbeides det med å formalisere de rutiner som er beskrevet over, og dessuten følger vi med i litteratur og i prosjekter som pågår i f.eks. OECD og Byrået her hjemme.
- I OECD arbeides det med å lage *indikatorer på relativ konkurranseevne* som kan være til hjelp når en skal lage anslag på markedsandelene. En ser her nærmere på ulike typer for Relative Unit Labour Cost og på Relative Total Current Cost, som er et videre begrep.
- I Statistisk sentralbyrå forsøker en bl.a. å *estimere importfunksjoner* for våre viktigste handelspartnere som funksjon av makroøkonomiske hovedstørrelser som BNP, industriproduksjon, privat forbruk etc. Dette vil antakelig skje på et 4-vare nivå (Mat og drikkevarer, Råvarer, Energi og Bearbeidede varer)¹⁾. Byrået vil også legge arbeid i å studere sammenhengen mellom OECD's indikatorer for relativ konkurranseevne og relative eksportpriser.

Byråets arbeid vil være svært nyttig for oss. Vi vil ha bedre grunnlag for å foreta en selvstendig vurdering av OECD's anslag for norsk markedsvekst, samtidig som vi vil få et bedre grunnlag for å vurdere markedsandelsutviklingen.

Byrået og Finansdepartementet vurderer også om en skal innhente statistikk over antatt eksport fra industriforetak, en såkalt *eksportenquete*. Dette gjøres i dag av Handelsdepartementet som ledd i de halvårslige nasjonalbudsjettrutiner, men de er mindre formalisert enn de undersøkelser som foretas bl.a. i Sverige av Statistiska Centralbyråen. Erfaringene derfra er noe blandet. Godt utbytte har de for verkstedsindustrien og tekstil og bekledning. Kvaliteten er ikke så god for f.eks. trevareindustri, papir og cellulose og metaller. Gjennomgående har disse eksportenquetene bommet på vendepunktene.

8

Hittil har jeg skissert det arbeidet som pågår for å konkretisere en *førmodell* for eksport som ledd i vårt løpende arbeid. I noen sammenhenger er vi interessert i å se på *endringer ut fra en referansebane*. Dette kan f.eks. være en aktuell problemstilling når Tyskland endrer finanspolitikk slik de gjorde sommeren 1978.

Michael Hoel var engasjert av Finansdepartementet og laget i nært samarbeid med Sigurd Tveitereid konkurranseevnemodellen *KONK*. Denne består av en prisdelt og en kvantumsdel. En antar i prisdelen at produsentpris fra en sektor dels er kostnadsbestemt og dels bestemt av verdensmarkedets pris. Graden av «prisfast kvantumstilpasning» varierer mellom sektorene. Verdensmarkedspriser, importpriser, løn-

¹⁾ Foreløpig tar de ikke sikte på å arbeide med energi. I tillegg jobber de med enkelte stapelvarer (metaller unntatt jern og stål, papirmasse etc.).

ninger og avgifter gis eksogent. I modellen tar en hensyn til norske kryssleveranser. I kvantumsdelen antar en priselastisitet i gjennomsnitt på ca. 2 og at kvantumsvirkningen blir fordelt over 3 år. En nærmere beskrivelse er gitt i (2). Modellen er nå i ferd med å bli utprøvd i Finansdepartementet.

9

Videre nevner jeg at OECD har utviklet en flerlandsmodell, den såkalte *Interlinkmodellen*. (Se (8). Den brukes av OECD i utarbeidingen av deres prognoser.

Den er egnet til å belyse spørsmål av typen: «Sett at Vest-Tyskland øker statsbudsjettets utgiftsside med 5 pst., hva blir virkningen for norsk økonomi?» I Økonomiavdelingen studerer vi nå denne modellen og vurderer om modellen bør «importeres» hit, slik at vi kan kjøre på modellen selv. Som det er nå, må OECD kjøre modellen for oss. Men vi har virknings-tabeller som vi bruker.

10

Før jeg forlater temaet eksportanslag minner jeg om at mindre enn 40 pst. av norsk eksport i dag er det som kalles tradisjonell vareeksport. Resten av eksporten er store enkeltsektorer som sjøfart, råolje, oljeplattformer etc., og f.eks. råoljens andel av total norsk eksport må forventes å øke i årene framover. Dette er sektorer en selvsagt må ha god bransjekunnskap og detaljkunnskap om, og Finansdepartementet får forslag til eksportanslagene for disse sektorene fra Handelsdepartementet, Olje- og energidepartementet o.s.v. Prognoser for produksjon og eksport av råolje er jo et omfattende tema i seg selv, og jeg vil derfor ikke gå nærmere inn på dette her.

Importanslag

11

I Modis IV bestemmes importen av tradisjonelle varer ved en forbruksandelsmodell. Vi må selv lage anslag på *importpriser*, endringer i *importandeler* for hver vare og for endringer i *importvarelagre*. I praksis opererer vi på et høyt aggregeringsnivå: 6 sektorer (men bare 4 for lager). Hvor gode importanslagene blir, avhenger følgelig av de eksogene anslag nevnt over, og av hvor godt en treffer etterspørselskomponentene som privat konsum, investeringer etc.

12

Tidligere nøyde en seg med å forutsette en trendmessig øking i *importandelene*. Dette var en grei fremgangsmåte så lenge hele økonomien utviklet seg på en nokså jevn vekstbane. Rene trendforlengelser har imidlertid de siste årene vist seg å være mindre tilfredsstillende. Vi har derfor begynt å konsentrere

oss om sammenhengen mellom *relativ importpris og importandeler*. Grovt sett er det samme fremgangsmåte som på eksportsiden. Vi benytter en totrinnsprosess. Vi lager først anslag på importpriser og norske hjemmepriser. Ved gitte forutsetninger om priselastisiteter og en bestemt lagstruktur blir da i neste omgang andelene beregnet. Det er i Økonomiavdelingen gjort svært foreløpige regresjonsanalyser for å estimere priselastisitetene. En har i dette arbeidet fått god hjelp av Statistisk sentralbyrå, hvor de arbeider med tilsvarende problemstillinger. I Økonomiavdelingen forsøker vi nå å foreta et noe grundigere økonometrisk arbeid på dette området. Dette er derfor et eksempel på enkle empiriske analyser som vi selv vil forsøke å foreta i tiden framover.

13

En annen usikkerhetsfaktor når en skal lage importanslag er å anslå *lagerutviklingen*. Dette er en svakhet vi er nødt til å leve med, så lenge statistikkgrunnlaget ikke er bedre enn det er i øyeblikket.

14

En tredje usikkerhetsfaktor vi er nødt til å leve med, i hvert fall en stund framover, er *kryssløpskoeffisientene*. En bruker nå siste års nasjonalregnskaps tall også for prognoseår. Et arbeid av Furunes i Statistisk sentralbyrå, viser at dette kan gi store feil for importen. Se (4). En mulig forbedring ville kanskje være å bruke et gjennomsnitt av flere års kryssløpskoeffisienter for prognoseår. Dette vil vi se nærmere på.

Utviklingen i privat konsum

15

Anslagene for privatfinansiert konsum tar som kjent utgangspunkt i konsumfunksjonen i MODIS IV som bestemmer konsumet som en funksjon av inntekt fordelt på sosioøkonomiske grupper. I tillegg følger vi bl.a. utviklingen i detaljomsetningsindeksen, kreditt-tilførsler til konsumenter, renteutviklingen m.v.

Utviklingen i privat konsum fra 1977 til 1978 er nok et eksempel på avvik fra en trendmessig utvikling. Følgende tall (i 1977-priser) viser dette:

	Nivå 1978 (mill. kr.)	Pst. vekst 1977-78
Regnskap	104 120	÷ 2,5 pst.
Konsumfunksjonens anslag (trend) .	108 000	+ 1,1 pst.
Forskjell	÷ 3 880	÷ 3,6 pst.

Regnskapstallet for 1978 avviker m.a.o. fra det anslaget en får ved å bruke den enkle, statiske kon-

sumfunksjon i Modis med omlag 3 900 mill. kroner (1977-priser) eller omlag 3,6 pst. En tolkning av dette er at konsumutviklingen fra et år til et annet kan avvike fra den relativt stabile og mer langsiktige trendmessig sammenheng mellom konsumdisponible inntekter og privat finansiert konsum som konsumfunksjonen gir uttrykk for. Vi har forsøkt å se litt på følgende faktorer:

- Reduksjon i *kreditttilførsel*, særlig konsumlån. Når tilgangen på slike lån endres vesentlig i forhold til tidligere trendutvikling reduseres privatfinansiert konsum.
- *Renteutviklingen*, øking i realrenten. Hvis de nominelle renter øker vil mer av en gitt inntekt gå med til å betale renter på lån. Videre vil den reelle avkastning ved finansiell sparing øke når realrenten øker. Begge faktorer skulle føre til lavere privatfinansiert konsum.
- *Forventninger og usikkerhet*. Reduserte forventninger om framtidig inntekt og større usikkerhet kan føre til øking i spareraten.

Disse faktorer må antas å ha betydning for den utvikling som er observert i 1978 og for utviklingen i inneværende år. *Tallfesting* av størrelsesorden er selvsagt meget vanskelig, selv om vi har noe støtte i økonometriske undersøkelser av disse forhold som er foretatt i Norges Bank.

Ser vi på forbruket av *de enkelte varer*, var som kjent salget av enkelte varige forbruksgoder som f.eks. personbiler, fjernsynsapparater, radioer sterkt fallende fra 1977 til 1978 samtidig som salget var spesielt høyt i de to foregående år. I tillegg til de tiltak som ble iverksatt i januar 1978 kan muligens en «stock-adjustment» mekanisme ha gjort seg gjeldende for slike varer. Dvs. at beholdningene av slike varer ble bygget opp i 1976 og 1977 og at avdempingen i 1978 i noen grad var en reaksjon eller tilpasning i slike beholdninger. Prognoser for f.eks. biler har lenge vært laget i USA ut fra slike betraktninger, og flere institutter utfører nå liknende arbeid i Norge. Og Byrået arbeider kontinuerlig med å analysere konsumet, bl.a. med utgangspunkt i forbrukerundersøkelsen.

Når vi nå arbeider med anslag for privat konsum for 1979 og senere år i forbindelse med Revidert Nasjonalbudsjett 1979 forsøker vi å se på alle disse faktorene. Men at et slikt anslag må bli usikkert er vel nokså opplagt. I omtalen i Revidert Nasjonalbudsjett 1979 har vi derfor antydnet mulige *alternativer* for utviklingen i privat konsum i 1979. Se (3), kap. 5.

Sysselsettingsutviklingen

16

Den kanskje viktigste målvariabel for den økonomiske politikken gjelder utviklingen på arbeidsmarkedet. Anslag for registrert arbeidsløshet lages på flere måter:

Fylkesarbeidskontorene lager prognoser for sitt distrikt over ledighet. Disse enkeltprognosene bearbejdes i Arbeidsdirektoratet og oversendes bl.a. Finansdepartementet til bruk i Nasjonalbudsjettssammenheng. Prognosene bygger på opplysninger om den aktuelle sysselsettingssituasjonen for det enkelte arbeidskontordistrikt og er således et meget nyttig supplement til våre mer makroregede anslag. En begrensning ved denne type mikroinformasjon er imidlertid at de ofte får et noe kortsiktig perspektiv. Arbeidsdirektoratets prognoser er derfor antakelig best egnet til planleggingsformål på kort sikt, som f.eks. et halvt år. Når det ikke foretas store endringer i den økonomiske politikken, skulle disse prognosene gi relativt gode resultater. Også i 1978 var disse prognosene pålitelige.

I *Modis* får vi endogent bestemt en *etterspørsel etter arbeidskraft, målt i årsverk*. Denne etterspørselen er avhengig av hvilke forutsetninger vi gjør om de enkelte etterspørselskomponentene og om arbeidsproduktiviteten.

Sosiodemografisk forskningsgruppe i Byrået har som kjent laget en modell for fremskriving av yrkesdeltaking. Den tar utgangspunkt i befolkningsframskrivningene, og gjør forutsetninger om *utdanningsatferd*, nettoinnvandring og *yrkesprosjenter* for de forskjellige sosiodemografiske grupper. En får da ut noe en litt upresist kan kalle «*tilbudsfunksjon for arbeid*», målt i *personer*.²⁾ En gjør så forutsetninger om sammenhengen mellom årsverk og personer. Ved å koble sammen etterspørselen etter arbeidskraft (målt i personer) fra *Modis* og «*tilbudet*» av arbeidskraft (målt i personer) fra Byråets modell, og etter å ha anslått antall sysselsatte i arbeidsmarkedstiltak, får vi et anslag for registrert arbeidsløshet (målt i personer).

17

For å forbedre våre anslag er det bl.a. nødvendig å:

- Bedre arbeidsmarkedsstatistikken.
- Bedre grunnlaget for anslag på arbeidsproduktiviteten.
- Bedre grunnlaget for anslag på yrkesprosjenter.

Jeg tror det er nokså bred enighet om at *arbeidsmarkedsstatistikken* i 1970-årene ikke har vært god nok. Dette vil bedre seg når den nye arbeidstakerstatistikken kommer. Rikstrygdeverket har imidlertid visse problemer med enkelte administrative rutiner, og statistikker vil neppe foreligge før tidligst høsten 1980. Statistikken vil gi en oversikt over personer som er ansatt hos andre og vil bli svært detaljert fordelt både på regioner og næringer. Med en del tilleggsopplysninger vil en kunne lage bedre timeverksprognoser.

²⁾ Personer som har hatt minst en times inntektsgivende arbeid siste uke.

Byrået har også et prosjekt for hvordan en skal utnytte andre kilder for å lage sysselsettingsstatistikk for ikke-arbeidstakere.

I nærmeste fremtid vil det foreligge forsøksvise beregninger for sysselsetting for perioden 1962–1977 målt både i *timeverk* og *personer*. Det vil være et skritt framover. Men grunnlagsmaterialet blir ikke bedre selv om vi får timeverk, og 1970-årenes arbeidsmarkedsstatistikk gir oss ikke godt nok grunnlag for *analyser* av utviklingen.

Produktivitetsanslagene i *Modis* kan forbedres på flere måter. En kunne se nærmere på tilpasningen av arbeidskraft, f.eks. ved å innføre produktfunksjoner og anvende standardforutsetninger fra produksjonsteorien. For tiden er det ingen konkrete planer om å se nærmere på sysselsettingsrelasjonene i *Modis*, men Økonomiavdelingen vil i nær framtid se nærmere på behovet på dette feltet.³⁾

Et annet problem er å anslå *virksomheter av f.eks. statlige støtteordninger til industriformål*. Omfanget av tilskott og lån har vokst sterkt i de senere år (mill. kroner i løpende priser).

	1973	1976	1978
Tilskott og lån	784	901	1 883

Til sammenlikning har den gjennomsnittlige arbeidsproduktiviteten i industrien utviklet seg slik:

Gjennomsnitt 1970–1974	Gjennomsnitt 1975–1978
+ 3,7 pst.	÷ 0,4

I OECD's siste landrapport om Norge ble sammenhengen mellom støtte til industrien og den svake utviklingen i arbeidsproduktiviteten nokså sterkt framhevet. (7). Nå er det selvfølgelig ingen enkel sammenheng her. En ting er beløpenes størrelse som vel direkte har bidratt til å holde sysselsettingen oppe til tross for gjennomgående svak produksjonsutvikling. Det bør kanskje legges like stor vekt på de *signaler* industrien mottar fra myndighetene gjennom slik støtte som beløpenes størrelse. I alle fall har den selektive motkonjunkturpolitikk hatt et slikt omfang at det er nødvendig å ta hensyn til slike tiltak når en skal lage anslag for sysselsettings- og produktivitetsutviklingen. Fortegnet kan anslås, men mer presis tallfesting er meget vanskelig.

To ting som kompliserer bildet ytterligere kan nevnes i denne forbindelse. For det første er det bare kjøp av varer og tjenester som inngår direkte i *Modis*. Virkninger av lån og garantier må håndteres utenfor modellen. For det andre har de svært forskjellige karakter og formål, og det foretas en rekke slike bevilgninger *gjennom budsjettåret* etter at Statsbudsjettet er vedtatt. Når en i august/september skal lage anslag for sysselsettings- og produktivitetsutviklingen året

³⁾ Thonstad, Vislie og Eriksen planlegger et forprosjekt om å forbedre sysselsettingsanslagene i *Modis*.

etter, har en ufullstendig oversikt over omfanget og tidsprofilen på slike tilleggsbevilgninger. Dvs. *hvor-
dan industripolitikken vil endre seg* gjennom et bud-
sjettår.

Det må videre gjøres antakelse om hvordan *yrkes-
prosentene* for de ulike sosiodemografiske gruppene
påvirkes av konjunkturcyklen og av de ulike trygde-
ordninger. På dette feltet er det gjort en del arbeid i
USA, men lite er foreløpig gjort i Norge.

Som konklusjon på dette feltet mener jeg at vi bør
alvorlig overveie å sette i gang et prosjekt som skal
«sy sammen» etterspørsels- og tilbudsiden i ar-
beidsmarkedet. Og jeg vil samtidig uttrykke et sterkt
ønske om å få en *databank for arbeidsmarkedsstati-
stikk* i Norge.

II Rasjonalisering, bedre saksbehandling og raskere informasjon

18

Finansdepartementet fikk i 1978 tilgang til *TROLL*
på Norges Banks datamaskin. *TROLL* er et pro-
gramsystem særlig orientert mot makroøkonomisk
analysearbeid, hvor en kan arbeide interaktivt. Språ-
ket er svært brukervennlig, og vi i Finansdeparte-
mentet tror det kan bidra til

- å rasjonalisere enkelte eksisterende arbeidsoppga-
ver,
- muliggjøre nye og bedre analyser.

TROLL er spesielt egnet til implementering av
mindre modeller. Vi har allerede *Konk*-modellen im-
plementert på Troll. Norges Bank har Krøsus og SSB
får energiversjonen av MSG på Troll. Mange mindre
regneoperasjoner kan nå lett automatiseres. Jeg skal
komme nærmere inn på nytten av Troll som modell-
språk i forbindelse med Aggregert Modis.

Troll har videre en stor *økonometrisk pakke*, og
dette muliggjør bl.a. regresjonsanalyser. Troll kan
også brukes som programsystem for en enkel *data-
bank*. Programmet har også spesielle sesongkorrigere-
ringsrutiner. Vi har foreløpig begrenset erfaring med
Troll, men vi tror det kan bli et ganske slagkraftig
analyseverktøy. Virkelig nyttig kan det bli når Stati-
stisk Sentralbyrå tilrettelegger en *databank for øko-
nomiske tidsserier* som kan brukes i forbindelse med
TROLL.

19

Finansdepartementet begynte også i 1978 å abon-
nere på tjenestene fra D(ata) R(esources) I(ncorpo-
rated). Dette er et stort amerikansk datafirma som
ledes av Otto Eckstein. De tilbyr:

- en softwarepakke (som tilsvarer *TROLL*)
- en meget stor database (IMF, OECD, etc.)
- økonomiske prognosemodeller.

18

Systemet fungerer på den måten at vi ringer en
sentral i Nederland. Vi satelittkobles så til anlegget i
USA. Vi kan så fra terminal arbeide interaktivt. Nyt-
ten vi kan ha av DRI er:

- lett tilgang på historiske data om internasjonal ut-
vikling,
- tilgang på DRI's prognoser,
- en viss ekspertise i denne type arbeid. (Datasyste-
mer.)

DRI og Troll overlapper hverandre når det gjelder
software, og vi har foreløpig valgt å satse på Troll på
det området.

DRI's fleste klienter er i USA og det de kan tilby er
til en viss grad preget av det. Deres prognoser for de
europiske landene har neppe samme kvalitet som
OECD's prognoser, og databanktjenestene er forelø-
pig ikke helt tilpasset våre behov.

20

De erfaringene vi får med DRI og Troll vil hjelpe
oss slik at saksbehandlere etterhvert kan hente ut
trykkeklare tabeller/figurer for historisk utvikling via
terminal fra en database forhåpentligvis i Byrået (og
for internasjonal utvikling fra DRI eller OECD). I
større grad enn før vil vi også kunne få ulike progn-
oser fra OECD og DRI.

En kan si at brukervennlige systemer som Troll og
DRI har flyttet datamaskinene ett skritt nærmere
saksbehandlerne, og jeg tror at det om ikke altfor
lenge vil bli et viktig hjelpemiddel i vårt arbeid.

21

Denne utviklingen vil også kunne gjøre det noe
lettere for oss å vurdere alternativer i den økono-
miske politikken. De siste årene har en som nevnt
opplevd en større grad av ustabilitet i økonomien.
En må derfor regne med større *usikkerhet* i de eks-
ogene anslag og i *estimerte relasjoner*. Dette har økt
behov for å se på *alternativer* både for de oven-
nevnte størrelser og i de økonomisk-politiske opp-
legg.

Det har vist seg vanskelig å behandle mange alter-
nativer på Modis IV i en relativt kort og arbeidskrev-
ende budsjettperiode. Skal en se på mange alterna-
tiv mht. politikkopplegg, eksogene anslag og økono-
miske relasjoner må en gjøre dette forut for selve
budsjettperioden, eller i en svært tidlig fase. For slike
eksperimentkjøringer vil en *aggregert versjon av
Modis* implementert på Troll, være et hensiktsmessig
verktøy. En har da som regel bare behov for å jobbe
på et høyt aggregeringsnivå både mht. input og
output. Det sier seg selv at en da ikke har behov for en
så detaljert *modellkjerne* som Modis IV har. Selv om
en effektiviserer Modis IV, vil det bli billigere å kjøre
en aggregert versjon av Modis IV. Men de viktigste
argumentene for en aggregert Modis kan likevel være
følgende:

- Troll gir en mulighet for å jobbe *interaktivt*. Når en skal etablere en hovedbane, kan en eliminere urealistiske forløp. Ut fra en slik hovedbane, kan en bruke Troll som en virkningstabell.
- I Trollsystemet er det lett å *bytte om på endogene og eksogene variable*. Dette kan hjelpe oss til å forbedre analysemetoden, og til å vurdere problemstillinger som den politiske ledelse ønsker belyst. F.eks. kan en etablere en hovedbane hvor en antar uendret politikk. Ut fra denne banen, kan en søke å gjennomføre en mål/middel-analyse.
- Trollsystemet letter arbeidet med å lage alternative forutsetninger om økonomiens virkemåter. F.eks. i form av alternative konsumfunksjoner.
- Sist men ikke minst kan en *legge til relasjoner* i modellen. Dvs. endogenisere størrelser som er eksogene i MODIS.

Aggregert Modis vil være en eksperimentmodell og hovedbruken av den vil ligge forut for selve budsjettkjøringen av Modis IV. Ved hjelp av en aggregert Modis IV vil en ha jobbet seg frem til det eller de alternativet(ene) en klarer å *gjennomarbeide* i selve budsjettperioden.

III Konjunkturstatistikk, kvartalsvise nasjonalregnskapstall og utvikling av en kvartalsmodell for Norge

22

Behovet for kvartalsvis konjunkturstatistikk henger nøye sammen med styrken i de kortsiktige konjunkturbevegelsene og konsekvensen for den økonomiske politikk. Tilgangen på og kvaliteten av konjunkturstatistikk som sier noe om *bevegelsene gjennom året* er av stor betydning for den løpende konjunkturovervåking. I de senere år med betydelige konjunktursvingninger, har behovet økt for å få aktuelle og innbyrdes konsistente tall for de sentrale makroøkonomiske hovedstørrelsene for et kortere tidsrom enn ett år. Dette peker bl.a. i retning av et nasjonalregnskap på kvartalsbasis.

Etter ønske fra og i samråd med Økonomiavdelingen forbereder Byrået nå ny utarbeiding av *kvartalsvise regnskap*. Dette arbeidet har ligget nede noen år som følge av den omfattende revisjonen av nasjonalregnskapet som startet opp i 1969 og først nå er i ferd med å avsluttes. Denne omleggingen krever såpass mye arbeidsinnsats at Byrået stoppet opp med å utarbeide kvartalsvise nasjonalregnskap i 1970. For perioden 1959–69 ble de kvartalsvise nasjonalregnskapene beregnet etter det samme opplegget som de foreløpige regnskapene. For 1970 ble opplegget forenklet. En tar også denne gang sikte på at opplegget for beregningen av de kvartalsvise regnskap skal være lik opplegget for de foreløpige årsregnskapene.

23

Det er selvsagt av stor betydning at konjunkturstatistikken *kan utarbeides raskt* slik at den er mest

mulig aktuell til enhver tid. Med kvartalsregnskapet tar en sikte på å gi tall innen 2 måneder etter kvartalslets utløp. Kvartalsregnskapet vil bygge på den økonomiske korttidsstatistikken som allerede utarbeides, dessuten vil en utnytte kjente sammenhenger mellom økonomiske variable på områder med mangelfull korttidsstatistikk.

24

Et viktig poeng i konjunkturovervåkingen er å *skille mellom sesongbestemte og konjunkturelt bestemt variasjoner* i økonomiske variable. Uten tall for flere kvartaler, helst med varierende konjunkturforløp, vil det være vanskelig, om ikke umulig med en slik dekomponering. Det er derfor ønskelig med sammenlignbare kvartalsvise nasjonalregnskapstall for en *lengre* periode og foreløpig har en festet seg ved perioden 1965–1977, dvs. 13 år eller 52 kvartaler. Tilbakegående serier er også uomgjengelig nødvendig for å kunne *estimere* kvartalsmodellen.

25

Dette leder naturlig til spørsmålet om en *kvartalsmodell for Norge*.

I Norge mangler vi i dag et slikt hjelpemiddel for å kunne analysere utviklingen i og samspillet mellom de makro-økonomiske hovedstørrelser på helt kort sikt. Til nå har vi i Norge satset mest på årsmodeller som er rene etterspørselsmodeller uten slike konjunktelement. Det dukker ofte opp problemstillinger som gjør det ønskelig å kunne operere med analyseperioder som er kortere enn ett år, f.eks. ved vurderingen av gjennomføringen av økonomiske opplegg i forbindelse med Revidert Nasjonalbudsjett på denne tid av året. En forbedring av analysene for den økonomiske utviklingen i løpet av året vil kunne forbedre årsprognosene. Særlig vil en kunne få mer informasjon til å bedømme *vendetidspunktene* i konjunkturutviklingen.

Sammenfatningsvis kan stikkord for kvartalsmodellen sies å være:

- Større vekt på beskrivelse av *dynamikk*
- En større del av økonomien endogeniseres sammenliknet med MODIS
- Sektorinndelingen er mer aggregert enn i MODIS og MSG
- Det legges noe mindre vekt på detaljspesifikasjon av offentlige handlingsparametre.

Det er derfor gledelig at Byrået for ca. et år siden startet arbeid med en korttidsmodell. En er kommet et godt stykke med sektorinndelingen og en del av relasjonene. Det foreligger et arbeidsnotat om dette, se (1). Økonomiavdelingen er meget interessert i dette arbeidet.

Jeg nevner også den modell KPM som er utarbeidet av Sigurd Tveitereid for å forbedre korttidsprognose

sene for *prisutviklingen*. Den vil kunne bli et nyttig supplement til Prisdirektoratets prognoser.

Det er videre ønskelig at tidsserier for sentrale variable i *finanssirkulasjonen* blir utarbeidet. Norges Bank har startet et arbeid med dette.

Det arbeid som er startet med å forbedre vårt *inntekts- og kapitalregnskap* vil få betydning i denne forbindelse. Med den betydning inntektspolitikken nå har fått er dette viktig også sett i en slik forbindelse. Men foreløpig er det ikke realistisk å anta at dette vil komme kvartalsregnskapet og kvartalsmodellen til gode.

IV Noen stikkord om utviklingen av pengepolitiske metoder

De viktigste metodemessige forbedringene på det pengepolitiske området i de senere år er utarbeidingen av KRØSUS i Norges Bank.⁴⁾ Videre er det laget en EDB-basert kredittbudsjett rutine «STATBANK» i Økonomiavdelingen. Det er en kvartalsmodell som tar sitt utgangspunkt i de fastlagte *innvilgningsrammer* for statsbankene for hver enkelt prosjekttipe. Modellen er et hjelpemiddel for å beregne statsbankenes utbetalinger fordelt på 24 prosjekttyper, utlånsøking for hver statsbank og belastninger på utlånsrammene til private banker m.v. som følge av statsbankenes virksomhet. Modellen er implementert på TROLL.

Med utgangspunkt i anslag for den realøkonomiske utvikling og finanspolitikken benyttes dette pengepolitiske modellapparatet til å gi anslag for utviklingen i penge- og kredittstørrelser. Det er dessuten et hjelpemiddel ved fastsettelsen av de enkelte kredittrammer. Bruken av de *to* budsjetteringsmodeller skjer ved at de kjøres *interaktivt* mot hverandre.

Ved siden av at KRØSUS fungerer som en del av Finansdepartementets kredittbudsjetteringsopplegg, kan modellen også benyttes til å gi selvstendige endogene anslag på realstørrelser som private investeringer og privat konsum.⁵⁾ Fra Norges Banks side er det gitt uttrykk for at videreutviklingen av KRØSUS bør gå i retning av en mer analysepreget modell. I Finansdepartementet er vi også opptatt av å forbedre *kredittbudsjetteringsfunksjonene* i KRØSUS.

Ved siden av *årsanslagene* for den pengeøkonomiske utvikling som presenteres i nasjonalbudsjettene, er det behov for anslag for størrelser som likviditetsutviklingen, bankenes utlån, etterspørsel etter obligasjoner osv. på helt *kort* sikt. Dette for å forbedre det løpende vurderingsgrunnlag for gjennom-

føringen av det kredittpolitiske opplegget. I Norges Bank er det under utarbeiding en *korttidsmodell* (kvartals- eller månedsmodell) som bl.a. tar sikte på å gi bedre anslag for den pengeøkonomiske utvikling på kort sikt.

V Oppsummering

26

Jeg har gått gjennom noen eksempler på de problemer vi står overfor og hvordan vi forsøker å løse dem. Det er selvfølgelig en rekke problemer det ikke har vært tid til å gå noe nærmere inn på. Eksempelvis forholdet mellom etterspørselspress, stramhet på arbeidsmarkedet og lønns- og kostnadsvekst – herunder lønnsglidning. La meg for ordens skyld understreke at vi i Økonomiavdelingen legger stor vekt på at det kan arbeides mer med å forstå og systematisere slike sammenhenger.

Jeg vil avslutningsvis si et par ord om hvordan vi forsøker å ta hensyn til den *usikkerhet* en står overfor i opplegget av den økonomiske politikken.

27

For det første så arbeider vi *internt* med *alternativer* på flere måter. I en forberedende fase forsøker vi å se på alternativer for:

- den internasjonale økonomiske utvikling
- det økonomiske forløp her hjemme

og kombinasjoner av slike alternativer. Som nevnt må slike vurderinger komme inn på et relativt tidlig stadium i prosessen av flere grunner. Det er arbeidskrevende og det er begrenset i praksis hvor mange alternativer en kan på en hensiktsmessig måte handtere i en hektisk planleggings- og budsjetteringsprosess. Men en aggregert versjon av MODIS, KONK.modellen m.v. er nettopp ment å gjøre arbeidet med å vurdere alternativer for å nå de økonomisk-politiske mål noe lettere.

Når det gjelder *presentasjon* av alternative økonomisk-politiske opplegg så kan jeg nevne at det ble presentert flere alternativer for Regjeringen i fjor høst, og Regjeringen brukte atskillig tid på å vurdere disse alternativene opp mot hverandre. Usikkerheten ved de ulike alternativene var framtreddende i de drøftinger som fant sted.

Personlig tror jeg det er mindre aktuelt å presentere helt forskjellige alternative opplegg for Stortinget selv om det skulle være mulig arbeidsmessig. Da måtte en i så fall skissere alternativer for det kommende år for Stortinget om våren og få en debatt før sommerferien. På dette grunnlaget kunne en så utarbeide Nasjonalbudsjettet og Stats- og Trygdebudsjettet med et alternativ om høsten. Dette ville bl.a. kreve omlegging av budsjetteringsrutinene. Men i årets Reviderte Nasjonalbudsjett er det gitt foreløpige retningslinjer for den økonomiske politikk

⁴⁾ Ventes å bli dokumentert i løpet av våren i serien «Arbeidsnotater fra Norges Bank» og med tittel: «KRØSUS I» av Terje Prøsch. Se også: arbeidsnotat fra Norges Bank 27. april 1979 «KRØSUS, publikums nettosalg av fordringer på utlandet,» av Harald Bøhn.

⁵⁾ Se arbeidsnotat fra Norges Bank 30. april 1979, «Konsumfunksjonen i KRØSUS», av Harald Bøhn.

for 1980. Dette skulle gi Stortinget et visst grunnlag for å drøfte neste års økonomiske politikk hvis det er ønske om det.

La meg også føye til at vi legger ganske mye arbeid i å betone usikkerheten i den beskrivelsen av tallene som gis i Nasjonalbudsjettet og Revidert Nasjonalbudsjett. Men det viser seg i praksis at det de fleste fester seg ved er det ene tallanslaget som gis i tabellene.

28

For det andre forsøker vi internt å ha et 2–3 års perspektiv for de makro-økonomiske planene på et års sikt, som rulleres løpende. Om tall for 2–3 år framover skal presenteres offentlig kan vurderes. Svenskene har gjort dette i sitt reviderte Nasjonalbudsjett.

29

For det tredje bør vi etter min mening være forbedret på å endre de økonomiske et-års planene om våren hvis det skulle være behov for det. Vi må m.a.o. legge inn muligheter for endringer allerede om høsten når Nasjonalbudsjettet legges fram. Forøvrig var vel 1978 et eksempel på nokså omfattende endringer i et økonomisk opplegg som ble gjennomført i flere trinn. M.a.o. større *fleksibilitet* må bygges inn i planene allerede på et tidlig tidspunkt, og planleggingsprosessen må legges opp slik at halvårlige justeringer kan foretas på en rasjonell måte.

30

Til slutt vil jeg nevne at vi etter min mening i alle tilfelle bør legge mer arbeid i *etterprøving* av våre økonomiske planer og budsjetter. Det gjelder ikke bare enkeltstående anslag for eksport, import o.s.v., men hvordan forutsetningene for politikken i stort slo til. Dette bør vi gjøre *før* arbeidet med en ny plan starter.

Hvor mye av dette vi får til framover vil tiden vise. Men jeg tror ikke vi kommer til å mangle spennende og vanskelige oppgaver i arbeidet med Nasjonalbudsjettene i årene framover.

REFERANSER

- (1) Biørn, E. og Johansen, P. R. (red.): «Aggregert inndeling av produksjonssektorer, import og sluttleveringer for korttidsanalyser: Presentasjon av nasjonalregnskapsdata for årene 1970–1976.» Arbeidsnotater fra Statistisk Sentralbyrå Io. 79/8.
- (2) Hoel, M «Presentasjon av konkurranseevne modellen Konk» Planleggingsavdelingen, Finansdepartementet 23. november 1978.
- (3) Finansdepartementet: St. meld. nr. 88 (1978–79) Revidert Nasjonalbudsjett 1979.
- (4) Furunes, N.: «En dekomponering av importendringer i Norge i perioden 1970–75», Statistisk Sentralbyrå, 10 78/17.
- (5) Longva, S. Lorentsen, L og Olsen, Ø: «Energy in a Multisectorial Growth Model» Seventh International Conference in Input-Output Techniques. Innsbruck, April 1979.
- (6) Moe, T. og Schreiner, P.: Planlegging og budsjettering i staten,
- (7) OECD: Economic Surveys, Norway, Paris, Desember 1978.
- (8) Sammelson, L.: «The OECD International Linkage Model» Occasional Studies, OECD, Januar 1979.

Ny økonomisk verdensordning

Forts. fra side 10.

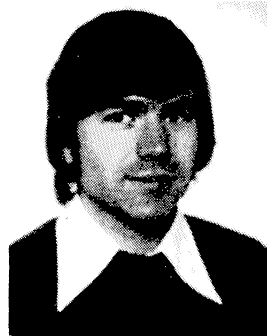
programmet vil kunne ha, at også økonomene burde engasjere seg i disse spørsmål.

Et siste ord til dem som finner Fellesfond og råvareprogram lite interessant fordi «det var ikke dette u-landene skulle ha bedt om». Det er neppe tvil om at det er behov for massive ressuroverføringer til de fattige land. Men når en ser på utviklingen i overfø-

ringene de senere år så kan en godt forstå at u-landene finner det klokere å kjøre fram et program hvor det tross alt skulle være mulig å vekke de industrialiserte lands egeninteresse fremfor bare å sette fram krav om større overføringer som likevel ikke blir imøtekommet.

Nyare teori om stabiliseringspolitikk i opne økonomiar.

*Er dei «gamle» keynesianske tommelfingerreglane framleis gyldige?**

AV
UNIVERSITETSSTIPENDIAT ASBJØRN RØDSETH
SOSIALØKONOMISK INSTITUTT
UNIVERSITETET I OSLO

Artikkelen diskuterer effektiviteten av finanspolitikken i ein liten open økonomi. Først blir det vist at dei tradisjonelle teoriane har ulike teoretiske utgangspunkt og gir til dels motstridande konklusjonar. I del II blir det vist, i ein tosektormodell med eksogent lønsnivå, at finanspolitikken kan vera effektiv på kort sikt. I del III blir lønsnivået endogenisert. Det viser seg da at ein finanspolitikk som tradisjonelt blir sett på som ekspansiv kan føra til større arbeidsløyse. Dersom Phillips-kurva gjeld, vil arbeidsløysa etter ei tid alltid venda tilbake til det same nivået uavhengig av finanspolitikken. Del IV diskuterer kva som kan henda når den lille økonomien ikkje er prisfast kvantums-tilpassar på verdsmarknaden.

I. Innleiing.

Oppgåva eg har fått, er å bruka nyare makroteori til å kasta eit kritisk lys over tradisjonelle oppfatningar om stabiliseringspolitikk i opne økonomiar. Det første poenget mitt vil vera at dei tradisjonelle oppfatningane slett ikkje utgjer ein samlande og konsistent heilskap. Eg trur vi kan skilja ut to ganske ulike utgangspunkt for tradisjonen:

Den keynesianske kvantumsmodellen.

Mange vil vel kjenna igjen følgjande modell frå Leif Johansens «Offentlig økonomikk»:

$$\begin{aligned} R &= C_p + I_p + G + A - B \\ C_p &= \alpha (R - T) + \beta \\ B &= B_c C_p + B_I I_p + B_A A + B_G G + B \end{aligned}$$

R = (netto) nasjonalprodukt
 C_p = privat konsum
 I_p = privat (netto-) realinvestering
 G = offentlege utgifter til kjøp av varer og tenestar
 A = eksport
 B = import

Asbjørn Rødseth tok sosialøkonomisk embetseksamen i 1976, var etterpå ei tid ved Industriøkonomisk institutt, og er nå universitetsstipendiat ved Sosialøkonomisk institutt. Han har tidlegare arbeidd både med energiøkonomi og makroøkonomisk teori.

*Manuskript til forelesing på Venastul 1. februar 1979.

Av modellen følgjer dei kjende multiplikatorformlane:

$$\begin{aligned} R &= \frac{1}{1-(1-\beta_c)a} \cdot \left\{ (1-\beta_G)b - a(1-\beta_c)T + H_1 \right\} \\ B &= \frac{1}{1-(1-\beta_c)a} \cdot \left\{ [a\beta_c + (1-a)\beta_G]G - a\beta_c T + H_2 \right\} \end{aligned}$$

H_1 og H_2 er ledd som avheng av I_p , A og koeffisientane i modellen.

Hovedkonklusjonane som kjem ut av denne modellen, er følgjande:

1. Aktivitetsnivået i økonomien kan aukast ved at det offentlege aukar utgiftene sine eller reduserer skattane. Men på grunn av importlekkasjen er slike tiltak mindre effektive enn i ein lukka økonomi.
2. Tiltak som stimulerer aktivitetsnivået, vil samstundes forverra handelsbalansen fordi importen aukar.
3. Vil eit land føra ein ekspansiv politikk utan at handelsbalansen blir forverra, må det på same tid auka den totale etterspørselen og vri samansettinga av han i retning av varer med låg importkoeffisient (låg β_i).

Vi legg merke til at bak modellen må det liggja forutsetningar om at det finst ledige ressursar og at prisane er gitt uavhengig av etterspørselen.

Konkurranseevne.

I Bent Hansens «Finanspolitikens økonomiske teori», finn vi figur 1:

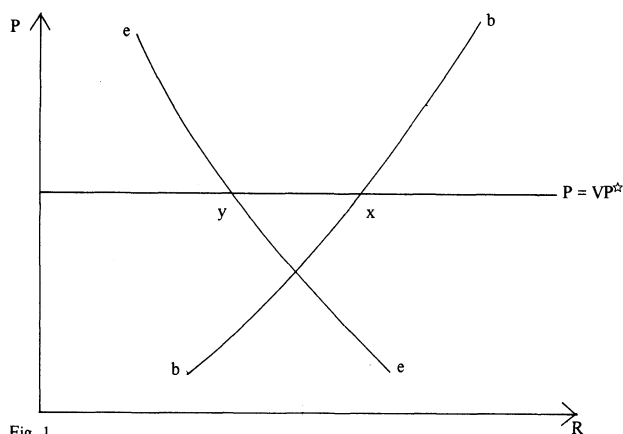

Fig. 1.

Figuren skal gjelda for eit «lite land med ekstremt open økonomi», dvs. eit land som har fri eksport og import av alle varer, og som må ta vareprisen på verdsmarknaden, P^* , for gitt utanfrå. Med ein fast valutakurs, V , blir da også prisnivået innanlands, $P = VP^*$, gitt. Kurva bb representerer den aggregerte grensekostnadskurva for næringslivet i det lille landet. Bedriftene vil tilpassa seg der grensekostnaden er lik prisen, slik at produksjonen hamnar i punktet x . Kurva ee representerer den samla etterspørselen i landet, og vi ser at samla bruk av varer og tenestar vil tilpassa seg i punktet y .

Linestykket frå x til y representerer dermed eksportoverskottet, som i figuren er positivt.

Av modellen kan vi dra følgjande konklusjonar:

1. Aktivitetsnivået i økonomien blir bestemt av forholdet mellom produksjonskostnadene, verdsmarkedsprisane og valutakursen, eller, som det gjerne blir sagt, *konkurranseevna*.
2. Handelsbalansen blir, i tillegg til av konkurranseevna, også påverka av nivået på den innanlandske etterspørselen.

Vi legg merke til at også i denne modellen er det gått ut frå at det finst ledige ressursar og at prisane er gitt utanfor modellen.

Samanliknar vi dei to modellane, ser vi straks at dei er sterkt motstridande på fleire punkt:

1. I den første modellen spelar etterspørselsnivået innanlands ei avgjerande rolle for produksjonsvolumet, mens den innanlandske etterspørselen ikkje har noko å seia for det same volumet i den andre modellen.
2. I den første modellen kan produksjonsvolumet aukast utan at det hender noko med prisar eller kostnader, mens det ikkje kan gå i den andre.
3. Mens eksporten i den første modellen er eksogen, blir han i den andre modellen ein residual som i stor grad er bestemt av innanlandske forhold.

4. I den første modellen vil det lett bli ein målsettingskonflikt mellom aktivitetsnivået og handelsbalansen, mens ein slik konflikt ikkje er til stades i den andre modellen. Ei betring av «konkurranseevna» kan auka både produksjonsvolumet og eksportoverskottet.

Nyare teori.

Nyare teori har i stor grad prøvd å byggja bru mellom dei to tradisjonane eg har skissert. I tillegg er ei lang rekke nye tema tatt opp. Skulle vi med nokre stikkord karakterisera dei nye modellane for opne økonomiar, må det bli:

1. Både prisnivå og relative prisar går eksplisitt inn.
2. Både finans- og varemarknader går inn i den same modellen.
3. Verknadene av penge- og finanspolitikken blir studerte under ulike valutasystem.
4. Modellane inneheld eitt eller fleire dynamiske element:
 - a) Phillips-kurva.
 - b) Privat sparing blir til privat formue.
 - c) Underskott på offentlege budsjett fører til større statsgjeld eller større pengemengde.
 - d) Underskott på driftsbalansen fører til reduksjon av pengemengden og nedgang i valutareservane.

I forhold til denne lange lista er det eit lite område eg vil ta opp i det følgjande. Eg vil nøya meg med å diskutera effektiviteten av finanspolitikken i ein liten open økonomi med fast valutakurs. Finansmarknadene vil eg halda utanfor drøftinga ved å anta ei konstant realrente og sjå bort frå eventuelle formueseffektar.

II. Ein enkel tosektormodell.

Nyare teori tar ofte utgangspunkt i følgjande tosektormodell:

Symbol:

- i = fotskrift for sektor, n = skjema, t = konkurranseutsett
- Y_i = produksjonen i sektor i
- X_i = samla privat etterspørsel retta mot sektor i
- p_i = produktprisen i sektor i (rekna i innanlandsk valuta)
- G_i = offentlig kjøp av varer og tenestar frå sektor i
- R_d = privat disponibel inntekt
- T = samla skattar
- p_i^* = prisen på konkurranseutsette varer rekna i utanlandsk valuta
- V = valutakursen
- Z = eksportoverskottet (i volum)
- w = lønsnivå

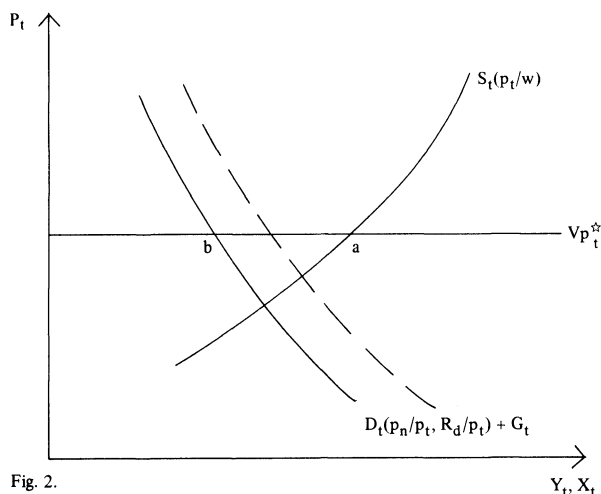

Fig. 2.

Relasjonar.

- (1) $Y_t = S_t(p_t/w)$ $S'_t > 0$
- (2) $Y_n = S_n(p_n/w)$ $S'_n > 0$
- (3) $X_t = D_t(p_n/p_t, R_d/p_t)$ $D'_{nt} > 0; D'_{tt} < 0$
- (4) $X_n = D_n(p_n/p_t, R_d/p_t)$ $D'_{nt} < 0; D'_{nn} > 0$
- (5) $p_t = Vp_t^*$
- (6) $Y_n = X_n + G_n$
- (7) $Y_t = X_t + G_t + Z$
- (8) $\frac{R_d}{p_t} = Y_t + \frac{p_n}{p_t} Y_n - \frac{T}{p_t}$

(1)–(4) er vanlege tilbods- og etterspørselsfunksjonar, (5) og (6) kan seiast å vera likevektsvilkåra for dei to sektorane, mens (7) og (8) definerer handelsbalansen og disponibel inntekt. Vi går ut frå at lønsnivået, w og verdsmarknadsprisen, p_t , bae er eksogene. Det offentlege har handlingsparametrane G_n , G_t , T og V . Vi skal gjera framstillinga enklare ved å la T vera endogen og R_d/p_t eksogen. Vi går altså ut frå at skattane vil bli justerte slik at realdisponibel inntekt (målt i konkurranseutsette varer) får den verdien som styresmaktene bestemmer. Dei 8 likningane determinerer da følgjande variablar: Y_t , Y_n , X_t , X_n , p_t , p_n , Z og T . Løysinga av modellen er framstilt med dei heiltrekte kurvene i figurane 2 og 3.

Vi har i figuren gått ut frå stigande tilbodskurver og fallande etterspørselskurver. Dette skulle vera i samsvar med vanleg etterspørsels- og produksjonsteori bortsett frå når det gjeld D_t der motstridande inntekts og substitusjonseffektar gjer helninga uvisst.

Når alle dei eksogene variablane er gitt, avheng tilbod av og etterspørsel etter skjerma varer berre av prisen på skjerma varer og likevekta blir bestemt av ein vanleg marknadskross som i partiell marknadsteori. Gitt dei eksogene variablane og gitt prisen på skjema varer, avheng etterspørsel etter og tilbod av

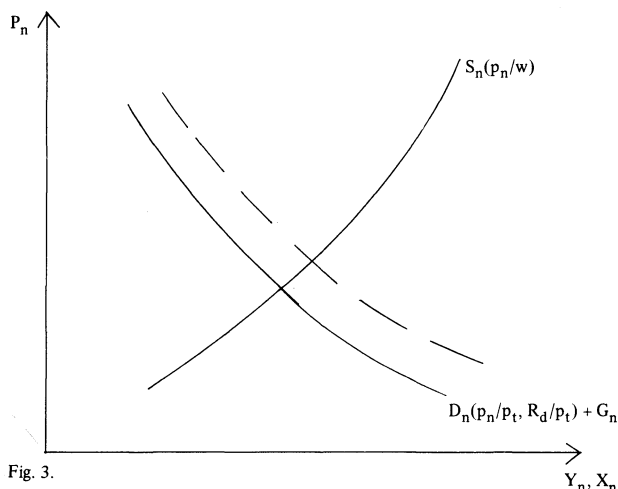

Fig. 3.

konkurranseutsette varer berre av prisen på konkurranseutsette varer. Tilbods og etterspørselskurvene kan dermed framstillast som i figur to. I denne marknaden er prisen bestemt utanfrå ved den horisontale lina Vp_t^* . Skjæringspunktet mellom denne lina og tilbods- og etterspørselskurvene fastlegg storleiken på innanlandsk produksjon og bruk av konkurranseutsette varer. Produksjonspunktet vil vera a og etterspørselspunktet b . Linestykket frå b til a representerer eksportoverskottet.

Ved hjelp av figurane kan vi analysa korleis endringar i dei eksogene variablane slår ut i dei endogene. I figurane har vi vist korleis dette kan gjerast for ein partiell auke i dei offentlege utgiftene til kjøp av varer og tenestar frå den skjerma sektoren. Etterspørselskurva i fig. 3 får da eit skift til høgre, mens tilbodskurva ligg fast. Den nye etterspørselskurva er stipla i figuren, og vi ser, som vi måtte venta, at prisen på skjerma varer blir bydd opp og at produksjonen dermed også går opp. Ein høgare p_n tyder også eit positivt skift i den private etterspørselen etter konkurranseutsette varer. Den nye etterspørselskurva er stipla i fig. 2. Vi ser at sidan prisen der må vera konstant, vil den auka etterspørselen i den konkurranseutsette marknaden ikkje verka til å auka produksjonen. Eksportoverskottet vil gå ned like mykje som etterspørselen aukar.

Lesaren kan lett gjennomføra ei tilsvarande figurdrøfting for endringar i dei andre eksogene variablane (N.B. Begynn med den skjerma sektoren først. Hugs reperkusjonane går den vegen.) Resultata vi får, er oppsummert i tabell 1.

Tabell 1.

Auke i	Verknad på				
	P_n	Y_n	X_t	X_t	Z
G_t	0	0	0	0	-1
G_n	+	+	+	0	-
R_d/p_t	+	+	+	0	-
w	+	-	+	-	-
P_t^*V	+	+	-	+	+

Samanliknar vi den siste modellen med dei to tidlegare, ser vi at, i alle fall når det gjeld konklusjonane, har vi fått ein slags syntese: Produksjonsvolumet er i stor grad bestemt av «konkurranseevna», mens etterspørselsnivået påverkar handelsbalansen. Samstundes kan etterspørselsregulerande tiltak også påverka produksjonsvolumet i skjerma sektor. Vi kunne kanskje seia at dei Keynesianske tommelfingerreglane framleis gjeld, men har fått ei meir nyansert form.

Frå eit teoretisk synspunkt må vi likevel seia at tosektormodellen vår ligg nærare konkurranseevnetankegangen enn den keynesianske kvantumsmodellen. Dette fordi både tosektormodellen og konkurranseevnetankegangen går ut frå at prisane klarer varemeknadene, mens den keynesianske kvantumsmodellen ikkje forutset klarering.

Ein grundigare diskusjon av statiske modellar for stabiliseringspolitikk i opne økonomiar med skjerma sektor finst i Prachowny (1975).

III. Endogenisering av lønsnivået.

I modellen i del II var lønsnivået eksogent gitt. Med god grunn kan det innvendast mot den modellen at lønsnivået neppe vil vera autonomt for endringar i prisnivået og sysselsettinga. Lønsnivået kan endogeniserast i modellen på fleire måtar. Det enklaste er å føra inn ein statisk lønsrestriksjon av typen:

$$(*) \quad w = W(p_n, p_t)$$

der vi går ut frå at begge dei partielle elastisitetane er positive og summen av dei mindre enn eller lik ein. (*) kan tolkast som eit uttrykk for at arbeidsløna er indeksregulert.

Konsekvensane av å innføra ein relasjon av typen (*) i den modellen vi har sett på, er analyserte i Rødseth (1977, 1979) etter ein idé frå Helpman (1976). Konklusjonen er at stabiliseringspolitikk ved vanlege finanspolitiske verkemiddel i høg grad blir vanskeleg. Ta som eksempel ein auke i G_n . Av tabell 1 ser vi at vi da vil få ein auke i p_n . Via (*) vil denne prisstigninga indusera ei lønsstigning. Av tabell 1 ser vi at denne lønsstigninga vil føra til ei ytterlegare prisstigning og ein nedgang i produksjonsvolumet i bae sektorane. Det er lett å rekna ut at nettoresultatet etter alle reperkusjonar blir høgare pris på og produksjon av skjerma varer, lågare produksjon av konkurranseutsette varer og større underskott på handelsbalansen. Sysselsettinga i dei to sektorane går altså i motsett retning og vi treng kvantitativ informasjon for å avgjera verknaden på total sysselsetting. Rødseth (1979) har vist at for å få til ein ekspansjon i begge sektorane samstundes ved bruk av finanspolitikken må indirekte skattar nyttast som verkemiddel.

Eit alternativ til (*) er å tru at Phillips-kurva vil gjelda for ein liten open økonomi. På si enklaste form kan Phillips-relasjonen skrivast:

$$(9) \quad \frac{\dot{w}}{w} = a + b U \quad a > 0 \quad b < 0$$

der $\dot{w}/w$ er vekstraten for arbeidsløna over tid og U er storleiken på arbeidsløysa. Vi går ut frå at totalt tilbod av arbeid, N , er eksogent gitt. Arbeidsløysa er da definert ved:

$$(10) \quad U = N - N_n(Y_n) - N_t(Y_t)$$

der $N_n' > 0$ og $N_t' > 0$.

(1)–(10) utgjer nå til saman ein dynamisk modell. La oss sjå på utviklinga frå eit gitt tidspunkt (null), og la oss førebels gå ut frå at dei eksogene variablane blir haldne konstante etter tidspunkt null. Av (1)–(8) + (10) kan vi da uttrykkja arbeidsløysa som ein funksjon av dei eksogene variablane og lønnsatsen w :

$$(0) \quad U = h(w, G_n, G_t, R_d/p_t, Vp_t)$$

og vi kan visa at dei partielle deriverte av h har følgjande forteikn:

$$h_1' > 0; h_2' < 0; h_3' = 0; h_4' < 0; h_5' < 0$$

Ved å setja (0) inn i (9) får vi ei differensiallikning i w aleine. Denne bestemmer da utviklinga i w . Likninga har ei lokalt stabil stasjonærløysing gitt ved:

$$(00) \quad \frac{\dot{w}}{w} = a + b U = 0$$

dvs.:

$$U = \frac{a}{-b}$$

Dette tyder at uansett korleis styresmaktene innstiller verkemidla initialt, vil sysselsettinga venda tilbake til den same stasjonærverdien. Mekanismen bak dette er lett å forklara. Sett at vi på førehand er i ein stasjonært tilstand og at det offentlege på tidspunkt null aukar G_n . I første omgang vil dette redusera arbeidsløysa. Men på grunn av Phillipsrelasjonen vil det da også bli sett i gang ei lønsstigning. Ettersom tida går vil så kostnadene i den konkurranseutsette sektoren bli høgare, noko som fører til redusert sysselsetting der og dermed større arbeidsløysa igjen. Etter ein mellomliggjande periode med inflasjon, blir sluttresultatet at sysselsettinga er gått litt opp i skjerma sektor og like mykje ned i den konkurranseutsette sektoren, at skjerma varer er blitt relativt dyrare og at handelsbalansen er blitt forverra.

Den mekanismen vi har sett på her, er påpeika både i Turnovsky (1977) og Calmfors (1978). Modellen til Calmfors ligg nærast opp til vår.

Modellen vil gi litt andre resultat dersom vi innfører kontinuerlege endringar i dei eksogene variablane. Ved ein stadig akselererande vekst i G_n kunne vi nok oppnå å halda arbeidsløysa permanent under nivået som gir $\dot{w} = 0$. Men denne politikken fører

også til stadig veksande driftsunderskott, og er derfor neppe særleg interessant. Meir interessant vil det vera å anta at p_t veks eksponensielt med ein rate γ , enten som følge av devaluering eller utanlandsk prisstigning. I så fall vil modellen konvergera mot ein bane der alle realstorleikar er stasjonære mens alle nominelle storleikar veks med raten γ . Vi vil mao. få:

$$\gamma = \frac{\dot{p}_t}{p_t} = \frac{\dot{w}}{w} = a + b U$$

eller

$$U = \frac{a - \gamma}{-b}$$

Dette viser at kontinuerlege devalueringar (og revalueringar) kan ha ein verknad på sysselsettinga på lang sikt. Men denne verknaden blir borte dersom vi byter ut den enkle Phillips-kurva (9) med ein meir moderne versjon:

$$(9') \frac{\dot{W}}{W} = a + b U + \left(\frac{\dot{p}}{p}\right)^e$$

der $(p/p)^e$ står for forventa vekst i prisnivået i økonomien. Sidan alle nominelle storleikar vil veksa proporsjonalt, må vi venta at $(p/p)^e$ før eller seinare blir lik γ og utviklinga vil konvergera mot ein bane der

$$\frac{\dot{W}}{W} = \gamma = a + b U = \gamma$$

eller

$$U = \frac{a}{-b}$$

IV. Avvik frå prisfast kvantumstilpassing.

I delane II og III har vi gått ut frå at prisen på konkurranseutsette varer er gitt utanfrå (i utanlandsk valuta) og at det landet vi ser på kan kjøpa og selja så mykje varer som det måtte ønskja til denne prisen. Når vi kort skal diskutera konsekvensane av å oppheva denne forutsettinga, er det viktig å skilja mellom to ulike situasjonar:

- Landet kan kjøpa og selja kor mykje det vil, men prisane avheng av omfanget av handelen.
- Prisane er gitt utanfrå, men marknadene er ute av likevekt, og det ligg kvantitative restriksjonar på omfanget av handelen.

Når det gjeld pkt. a, treng modifikasjonane ikkje bli store. Det at eksporten frå eit lite land er med på å bestemma prisen på eksportvara på verdsmarknaden, blir oftast grunnlagt med spesialisering i produksjonen. Etterspørselen etter vara på heimemarknaden kan da framleis vera forsvinnande liten i høve til den samla etterspørselen på verdsmarknaden, og marginale endringar i den innanlandske etterspørselen følgjeleg utan verknad på verdsmarknadsprisen.

Verknaden av tradisjonell etterspørselsregulering vil dermed bli som tidlegare analysert. Derimot vil auka innanlandske kostnader til ein viss grad kunne overveltast i eksportprisane. Someksempel kan vi her bruka Brasil og kaffi. Det brasilianske tilbodet av kaffi har avgjerande verknad på verdsmarknadsprisen, mens den brasilianske etterspørselen har langt mindre å seia.

Dersom også den innanlandske etterspørselen verkar inn på prisen, vil ein auke i G_t eller R_d/p_t kunna få ein viss innverknad på produksjonen i konkurranseutsett sektor. Men spesialiseringa i internasjonal handel medfører at denne verknaden ofte vil bli liten. Dei varene vi produserer sjølve utgjør eit stadig mindre spekter av dei varene vi har bruk for. Vi kan kanskje påverka prisane på aluminium, skip eller ferrolegeringar gjennom tilstrekkeleg store norske oppkjøp, men kva skal vi gjere med varene etterpå?

Konsekvensane for synet på finanspolitikken av å tru på Phillips-kurva blir i alle fall dei same enten vi trur at prisen er fullstendig bestemt utanfrå eller også blir påverka av innanlandske forhold, jfr. Turnovsky (1977), kap. 12.

Når det gjeld pkt. b over, kan konsekvensane for teorien bli større. Vi er her inne i eit område som blir diskutert i den moderne fiks-pris teorien, jfr. Malinvand (1977). Det viktigaste som har komme ut av denne teorien til nå, er etter mitt skjønn ei oppklaring av forholdet mellom mikro- og makro-økonomisk teori. Av spesiell interesse for temaet vårt, er at dersom verdsøkonomien generelt er prega av at tilbodet er større enn etterspørselen, og dersom vi gjer bestemte forutsetningar om rasjoneringsmekanismane, kan vi frå ein mikroøkonomisk fiks-pris teori komma fram til det vi har kalla den «keynesianske kvantumsmo-dellen». Dette er vist i eit førebels upublisert notat av undertekna. Når det gjeld fiks-pris teori for opne økonomiar, er ellers Dixit (1976) det einaste publiserte arbeidet eg kjenner til.

V. Avslutning.

Det går nå føre seg ei intens forskning om makro-økonomisk teori for opne økonomiar. Sjølv innanfor den strenge avgrensinga vi gjorde i del I, er det berre eit lite utval av teoriar, synsmåtar og forfattarar vi har drege fram. Før vi går vidare, kan det vera verdt å nemna eit par problem som vi har sett bort frå: Kryssleveringar både frå skjerma til konkurranseutsette sektor og frå utlandet, og spesielle effektar som kan oppstå når det offentlege fastset skattesatsar og ikkje skattebeløp i ein open økonomi der prisnivået er variabelt.

Er dei «gamle» keynesianske tommelfingerreglane framleis gyldige? Skal vi summere opp den drøftinga vi har gjort, kan vel svaret bli at på heilt kort sikt er dei framleis gyldige, men må kanskje modifiserast litt. Tenkjer vi på litt lengre sikt, tyder drøftinga i del

III på at finanspolitikken kanskje ikkje er særleg brukande til å regulera sysselsettinga, men at han har ei oppgåve når det gjeld å avgrensa underskottet på handelsbalansen. Men etter mitt vit er ein slik konklusjon forhasta. Vi veit framleis svært lite om korleis løndanninga i små opne økonomiar eigentleg går føre seg, og før vi veit meir om dette, trur eg vi skal vera varsame med å dra for sterke konklusjonar.

REFERANSAR:

Calmfors, L.: «*Prices, Wages and Employment in the Open Economy*», Institute for International Economic Studies, University of Stockholm, 1978.

Dixit, A.: «The Balance of Trade in a Model of Temporary Equilibrium with Rationing», *Warwick Economic Research Papers*, No. 98, 1976.
Hansen, B.: «*Finanspolitikens Ekonomiska Teori*», Almqvist & Wicksell, Uppsala 1955.
Helpman, E.: «Macroeconomic Policy in a Model of International Trade with a Wage Restriction», *International Economic Review*, No. 2, 1976.
Johansen, L.: «*Offentlig økonomikk*». Universitetsforlaget, Oslo 1965.
Malinvaud, E.: «*The Theory of Unemployment Reconsidered*», Basil Blackwell, Oxford 1977.
Prachowny, M. F. J.: «*Small Open Economies*», D. C. Heath, Lexington, Mass., 1975.
Rødseth, A.: «Makroøkonomisk politikk i eit lite land», *Sosialøkonomen* nr. 9, 1977.
Rødseth, A.: «Macroeconomic Policy in a Small Open Economy», *Scandinavian Journal of Economics*, No. 1, 1979.
Turnovsky, S. J.: «*Macroeconomic Analysis and Stabilization Policy*». Cambridge Univ. Press 1977.

DEBATT

Adel og nullvekst

KOMMENTAR TIL
ODD SKARSTAD

AV
SVERRE W. ROSTOFT

Odd Skarstads korte artikkel «Om adel og nullvekst» i *Sosialøkonomen* nr. 5 1979 inneholder sentrale poenger. Han har valgt eksempler fra kredittmarkedet og bilverkstednæringen for å belyse dem. I og for seg er det naturleg å lete etter eksempler fra kredittmarkedet. Det norske kredittmarked er som kjent nokså fullt av konkurranseforvridninger. Og i konkurranseforvridningenes kjølvann følger gjerne konkurransebegrensende avtaler.

Men Skarstad kommer ikke særleg godt fra sine eksempler fra kredittmarkedet. Han ser i de nye regler for bankenes låneadgang i Norges Bank kamuflet støtte til bankene på skattebetalernes bekostning. Men hovedpoenget med den nye låneordningen er å bedre myndighetenes styring med bankutlånene samtidig som de negative lønnsomhetsutslag for bankene

av dette blir mindre enn tidligere. Og det er vel noe drøyt å kalle dette for støtte. De billige lån som gis i dagens marked er for en stor del tvungne lån fra bankene til staten gjennom plasseringsplikten.

Spørsmålet om bankenes ressursbruk ble inngående vurdert av det såkalt Bankdemokratiseringsutvalget. Konklusjonen var at man ikke fant holdepunkter for å anta at forretningsbankenes ressursbruk var større enn for sammenlignbar virksomhet. Også komitéens sosialistiske medlemmer underskrev dette.

Det kunne være flere ting å si om kredittmarkedet og kredittpolitikken. Men siden Skarstads intensjon neppe var å gi noen fullstendig beskrivelse/analyse på dette punkt, skal jeg avstå. Jeg tror for øvrig at det norske samfunn ville være tjent med å fjerne konkurranseforvridningene på kredittmarkedet.

BOKANMELDELSER

EDMOND MALINVAUD:

«The Theory of Unemployment Reconsidered»

Basil Blackwell 1977,

128 s., kr 44,75 (paperb.)

«The Theory of Unemployment Reconsidered» har gjort den såkalte ulikevektsteorien kjent for en nokså vid leserkrets. Den viktigste grunnen til dette er kanskje at boka på mange måter står i kontrast til mye av tidsskriftlitteraturen om samme emne. Den er enklere og klarere skrevet. Matematikken er mer forståelig for oss med beskjedne forkunnskaper. Det gis kort sagt flere konsesjoner til leseren, og forfatteren er mer opptatt av det økonomiske i problemstillingene enn det formalistiske. Boka bygger på tre forelesninger som Malinvaud har holdt for Yrjö Jahnsson Foundation i Finland. Dette har bidratt positivt til den lette og til tider muntlige formen.

Utgangspunktet er at prisene på kort sikt er forholdsvis stive. Endring i tilbud eller etterspørsel får virkning på omsatt kvantum, men så å si ingen prisvirkning: «The immediate impact of changes in demand or supply is to be found in order-books waiting lines, inventories, delivery dates, output, hours of work, employment . . .»

For å rendyrke dette forutsettes alle prisene faste. Under denne antakelsen presenterer Malinvaud en type generell likevektsteori for økonomien. Denne typen likevekt kan kalles fastprislikevekt. Det er en likevekt i den forstand at sålenge prisene er gitte og alt annet er uendret, har aktørene ingen motiver for å endre sin tilpasning. Walras-likevekten blir følgelig bare et spesialtilfelle hvor prisene i utgangspunktet er slik at alle markedene blir klarert.

Ulikevektsteori kan derfor være et litt misvisende navn. Det er myntet på at vi kan befinne oss utenfor det tradisjonelle markedskrysset fra lærebøkene. Hva skjer når dette trygge punktet i analysen forlattes? Som professor Haavelmo tålmodig har pekt på, kan ikke dette avledes av forutsetningen om at alle markedsdeltakerne fortsatt er prisfaste kvantumstilpassere. Generelt må noen av tilpasningsbetingelsene brytes når det ikke er likhet mellom tilbud og etterspørsel i markedet. Alle kan ikke få innfridd sine ønsker. Er det overskuddstilbud, må etterspørselen på en eller annen måte fordeles på tilbyderne. Er det overskuddsetterspørsel, må det tilbudte kvantum rasjoneres mellom etterspørerne etter en eller annen regel.

I hovedmodellen i annen del av boka innfører Malinvaud i denne forbindelse et enkelt rasjoneringskjema. Som en analytisk bekvemmelighet forutsettes det at når forbruksvarer er rasjonert, får alle sysselsatte lik kvote. Når arbeidskraften er rasjonert,

blir den fordelt på produksjonsenhetene etter hvor effektive de er. De enhetene med høyest effektivitet kommer først i køen. Fordi valg av rasjoneringskjema har stor betydning for modellens konklusjoner, kunne en ønske seg litt drøfting av mer realistiske alternativer. Dessuten får vi ikke vite hvem som foretar rasjoneringen.

Faktisk etterspørsel og tilbud blir bestemt ved en noe uvant nytte- og profittmaksimering i fastprismodellene. Hver aktør har en oppfatning om hvilke skranker eller rasjoneringskvoter (perceived constraints) han kan møte i markedet. Målfunksjonene maksimeres så med disse antatte skrankene for alle andre markeder (enn det vi nå ser på) som bibetingelser. Dette gjenstas så for alle markedene. En arbeiders tilbud av arbeidskraft vil f.eks. være påvirket av i hvilken grad vedkommende tror at det blir rasjonerings i forbruksvaremarkedet. Og omvendt vil forbruksvareetterspørselen hans være avhengig av om vedkommende tror han får solgt arbeidskraften sin eller ikke. Noe tilsvarende gjelder for bedriftene.

Malinvaud understreker at slike vekselvirkninger mellom markedene er viktige når ufrivillig arbeidsløshet skal diskuteres. En partiell arbeidsmarkedsanalyse er ikke tilstrekkelig. Dette er det sikkert stor enighet om, men framstillingen er noe uklar når det gjelder hvordan aktørene får informasjon om markedsskrankene. Dersom Malinvauds fastprislikevekt skal være meningsfylt, trenger de enkelte aktørene informasjon om de andre markedsdeltakernes planlagte transaksjoner. I de tradisjonelle likevektsmodellene forutsettes det som kjent at aktørene finner fram til likevektsprisene. En kan få det inntrykket at denne forutsetningen erstattes av en nesten like urealistisk forutsetning om at aktørene kjenner de rette markedsskrankene i Malinvauds modell.

I bokas andre og tredje del diskuteres en sterkt forenklet fastprismodell med en representativ arbeider og en makroproduktfunksjon hvor arbeidskraften er eneste variable innsatsfaktor. Modellen har to markeder; produktmarkedet og arbeidsmarkedet, og tjener selvsagt bare som en illustrasjon. Noen av konklusjonene er dessuten avhengig av de spesifiserte nytte- og produktfunksjonene som er valgt. Malinvaud skiller mellom tre typer likevekt: Keynesiansk arbeidsløshet, klassisk arbeidsløshet og undertrykt inflasjon. Jeg skal kort referere noen av særtrekkene ved hver av dem.

Under *Keynesiansk arbeidsløshet* er det overskuddstilbud på produktmarkedet og arbeidsmarkedet. Bedriftene har salgsvansker og noen av arbeiderne er ufrivillig arbeidsløse. Sysselsettingen er bestemt av den effektive etterspørselen i produktmarkedet. Denne etterspørselen er igjen bl.a. påvirket av de oppfatninger som arbeiderne har dannet seg om skranker på salg av arbeidskraften sin. En økning i de offentlige utgifter vil representere en paretoforbedring til en situasjon hvor produksjon og sysselsetting er høyere.

Under *klassisk arbeidsløshet* er det bare arbeiderne som ikke får innfridd sine ønsker til de gitte prisene. Det gjelder i begge markedene. Forbruksvarer rasjoneres, og en del av arbeidskraften går ufrivillig arbeidsløs. Siden bedriftene kan foreta en fri tilpasning uten skranker, er produksjon og sysselsetting bare avhengig av reallønnens størrelse. En økning i offentlige utgifter vil derfor ikke endre aktivitetsnivået i bedriftene. Men siden Malinvaud forutsetter at staten alltid får tilfredsstilt sin egen etterspørsel, blir det mindre å dele på arbeiderne. Rasjoneringskvotene går ned. Når arbeiderne på denne måten i enda mindre grad får kjøpt det de ønsker, vil tilbudet av arbeidskraft reduseres. Arbeidsløsheten går altså ned fordi det gitte arbeidskraftshovet deles på flere sysselsatte.

Ved *undertrykt inflasjon* er det selgers marked overalt. Bedriftssektoren får ikke kjøpe all den arbeidskraften den ønsker og forbruksvarene til arbeiderne er rasjonert. I begge markedene er det over-skuddsetterspørsel som av en eller annen grunn (som ikke diskuteres) ikke slår ut i lønns- og prisstigning. Aktuell politikk fra statens side vil være å *redusere* offentlige utgifter. Rasjoneringskvotene i forbruksvaremarkedet vil da øke. Dette vil igjen føre til økt tilbud av arbeidskraft fra arbeidernes side. Sysselsettingen øker og produksjonen går opp. Det endelige resultatet er altså at gjennomsnittsforbruket pr. arbeider øker både fordi det offentlige varekjøpet går ned og fordi produksjonen stiger.

Er de karakteristiske trekkene ved disse tre typer likevekt et skrivebordsprodukt uten relevans for verden rundt oss? Etter min mening er svaret nei! *Keynesiansk arbeidsløshet* synes å være et periodevis tilbakevendende trekk ved de vestlige økonomiene. *Klassisk arbeidsløshet* kan en kanskje lettest finne eksempler på i enkelte utviklingsland. Simultan rasjonering og arbeidsløshet er f.eks. ikke ukjent for indere. *Undertrykt inflasjon* blir ofte resultatet av det administrerte prissystemet i Øst-Europa. I det hele tatt kan fastprismodellene være godt egnet til å analysere enkelte sider ved østblokklandenes økonomier. Noe av forklaringen på den lave arbeidsproduktiviteten som oppfattes som et problem av regjeringen i Sovjet, kan en f.eks. finne i modeller av den typen Malinvaud diskuterer. Når de sovjetiske arbeiderne ikke får kjøpt alt de ønsker på grunn av kørasjonering, har de heller ikke noe incentiv til økt arbeidsinnsats på tross av bonussystemet.

Hver av de tre likevektene vil kjennetegnes av forskjellige verdier på det gitte lønns- og prisnivået når alt annet er likt. Malinvaud illustrerer dette ved en enkel figur i et lønn-pris-diagram. En situasjon med keynesiansk arbeidsløshet vil f.eks. for gitt prisnivå ha en lavere reallønn enn en situasjon med klassisk arbeidsløshet. Som antydning foran vil en økning i statens varekjøp virke forskjellig i de to situasjonene med arbeidsløshet. På samme måte er det oppklarende både for tidligere diskusjoner og for dagens de-

batt å få illustrert at sammenhengen mellom reallønnsøkning og sysselsetting ikke er entydig. I en situasjon med klassisk arbeidsløshet vil en isolert økning i arbeidslønnen bare ha en negativ substitusjonseffekt på sysselsettingen i Malinvauds modell. En partiell lønnsøkning under keynesiansk arbeidsløshet vil derimot føre til økt sysselsetting via et positivt skift i forbruksvareetterspørselen. Blir lønnsøkningen tilstrekkelig stor, kan økonomien riktig nok svinge over fra keynesiansk til klassisk arbeidsløshet.

I siste del av boka begrunner Malinvaud hvorfor keynesiansk arbeidsløshet er mer vanlig enn klassisk. Disse betraktningene er interessante selv om det ikke alltid er like lett å være med på alle spekulasjonene.

En innvending mot boka kan være at tittelen lover for mye. Det presenteres ingen egentlig teori om årsakene til arbeidsløshet. Derimot forklarer boka godt hvordan en generell statisk markedmodell hvor aktørene tilpasser seg rasjonelt kan ha likevektsløsninger med ufrivillig arbeidsløshet. Noe annet har sikkert heller ikke vært forfatterens målsetting.

Grunnlaget for denne typen likevektmodeller er som nevnt at prisene er faste eller bare tregt bevegelige. Sett på bakgrunn av hvor viktig denne antakelsen er for modellen, er det litt overraskende hvor lite den drøftes. Innledningsvis er det riktig nok noen interessante kommentarer som blant annet nevner den økende organisasjonsgraden og i samfunnet og (monopolistisk) kost-plussprissetting som mulige forklaringer. Men poenget er at disse institusjonelle trekkene ikke nevnes når arbeidernes og bedriftenes adferd diskuteres lenger ute i boka. Her dominerer igjen en slags frikonkurranse atomisme hvor f.eks. alle aktørene betrakter lønns- og prisnivået som utenfra gitt. De institusjonelle forhold som gir pris- og lønnsstivhet på kort sikt virker heller ikke inn på rasjoneringsordningene i modellen – noe som også er urealistisk.

Samtidig som Malinvaud leverer sine originale bidrag, er boka på mange måter en oppsummering av moderne «likevektsteori». Barro og Grossmans artikkel fra 1971 utheves spesielt som et viktig utgangspunkt. Den er igjen på sin side inspirert av Clower (1965) og Patinkin (1956). I den sammenheng er det overraskende at ikke noen viser til Haavelmo. Han har på en original og klar måte diskutert analoge problemer bl.a. i «A Study in the Theory of Investment» fra 1960 (kap. 33).

Etter min vurdering er boka til Malinvaud svært interessant også for lesere som ikke synes at statisk likevekt er et naturlig utgangspunkt for arbeidsløshetsteori. I forbindelse med lønns- og prisstoppen skulle boka dessuten ha spesiell aktualitet for norske økonomer.

K. O. Moene

Referanser:

- Barro R. & Grossman H. I. (1971): «A General Disequilibrium Model of Income and Employment», *The American Economic Review*.
- Clower R. W. (1965): «The Keynesian Counterrevolution: A Theoretical Appraisal» trykt bl.a. i «*Monetary Theory*» (ed. Clower), Penguin.
- Haavelmo T. (1960): «*A Study in the Theory of Investment*», The University of Chicago Press, Chicago.
- Patinkin D. (1956): «*Money, Interest and Prices*». Harper & Row, New York.

TOM SØRENSEN,
RAGNAR ANDERSEN:

«Valutapolitikk – en virkningsanalyse av en valutakursendring»

Bedriftsøkonomens Forlag 1978
241 s. kr. 298,-

Boken «Valutapolitikk – en virkningsanalyse av en valutakursendring» ble i fjor gitt ut på Bedriftsøkonomens Forlag. Forfatterne er Tom Sørensen og Ragnar Andersen. Boken bygger på deres diplomoppgave ved Bedriftsøkonomisk Institutt.

De første kapitlene i boken gir en oversikt over valutakurssystemet etter den annen verdenskrig. Videre drøftes mer prinsipielt hvilke faktorer som påvirker kursen på et lands valuta. Hoveddelen av boken er imidlertid en statistisk analyse av hvordan endringer i kursen på norske kroner påvirket eksportprisen på primæraluminium (målt i norske kroner) i perioden 1964–74. Ellers tar boken opp virkningen av kursendringer på gjeld og fordringer i utenlandsk valuta og hvordan kursendringer kan påvirke en bedrifts investeringsbeslutninger og kapitalstruktur. Endelig følger det til slutt i boken et kapittel om kurssikring og et om alternative kurssystemer.

Det er ikke hver dag det kommer ut bøker om valutapolitikk i Norge. Dette selv om valutaspørsmål er av stor betydning for norsk næringsliv. En bok som denne vil derfor kunne fange manges interesse. På denne bakgrunn er det behov for en vurdering og omtale av boken.

Bokens første kapittel tar sikte på å gi en historisk oversikt over de valutapolitiske begivenheter fra etableringen av fastkurssystemet i Bretton Woods i 1944 fram til dagens flytesystem. Sentralt i dette kapitlet står en drøfting av underskuddet på USA's betalingsbalanse. Forfatterne bruker her begrepene handelsbalanse, driftsbalanse og betalingsbalanse om hverandre, uten nærmere presiseringer. Når det snakkes om underskudd på betalingsbalansen eller handelsbalansen, er en derfor usikker på hva forfatterne egentlig mener. Spesielt ille er det når en på side 14 kan lese at USA i 1970 hadde et underskudd på *handelsbalan-*

sen på 10 millioner dollar, inklusive *kortsiktig kapitalutgang!*

Sørensen og Andersen forsøker i dette kapitlet å analysere årsakene til Bretton Woods-systemets sammenbrudd. Kort oppsummert sier forfatterne at den økte verdenshandelen etter krigen økte etterspørselen etter internasjonal likviditet. Denne økte etterspørselen måtte bli «tilfredsstilt» enten ved en økt pris og/eller ved et økt tilbud på internasjonal likviditet. Det første stred mot fastkurssystemets prinsipper. Gull var det videre vanskelig å øke tilgangen på. Tilbudet av dollar kunne imidlertid økes og ble økt ved at USA hadde underskuddet på sin betalingsbalanse. «På den annen side», skriver forfatterne «medførte et vedvarende underskudd på USA's betalingsbalanse en stadig tapping av de amerikanske gullreserver og med det en svekkelse av dollaren».

Forfatterne har i drøftingen fått med en del riktige momenter. Måten de er satt sammen på virker imidlertid litt underlig. Videre er enkelte helt sentrale forhold utelatt i drøftingene.

Hvis underskuddet på USA's betalingsbalanse bare var gått med til å dekke et *etterspørselsoverskudd* etter internasjonal likviditet ellers i verden, er det vanskelig å se hvorfor disse underskuddene skulle bidra til å svekke dollaren. Svekkelsen av dollaren kom fordi USA's underskudd (tilbudet av dollar) etter hvert ble større enn det spesielt de vest-europeiske land, ønsket å motta. En av forutsetningene for at Bretton Woods-systemet skulle fungere, var at de land som mottok dollar skulle unnlate å løse disse inn i gull. Det var (og er) behov for en viss vekst i internasjonal likviditet utover den nyutvinning av monetært gull som fant sted. Utover i 60-årene ble det en alminnelig oppfatning at tilgangen på dollar (underskuddet på USA's betalingsbalanse) ble for stor. Resultatet ble en økt grad av gullinnløsning, noe som isolert sett reduserte verdens beholdning av internasjonal likviditet. Gullinnløsningen brøt med forutsetningene for systemet. Denne utviklingen må imidlertid ses i sammenheng med USA's rolle både som et selvstendig land med rett til å føre økonomisk politikk ut fra nasjonale målsetninger og dets rolle som «verdens sentralbank». Disse forholdene burde Sørensen og Andersen fått fram i sin analyse.

Bokas andre kapittel drøfter ulike faktorer som påvirker kursen på et lands valuta. Her drøftes i egne avsnitt og i tur og orden betalingsbalansen, relative pris- og kostnadsforhold, «leads and lags», spekulasjon, endringer i valutareservene, politiske forhold og tilbud og etterspørsel etter valuta. Flere av disse faktorene er avledet av hverandre, noe som gjør drøftingene lite oversiktlige. Det blir mye unødige gjentakelser og overlapping avsnittene imellom. I en del tilfelle er det også uklart om forfatterne har oppfattet sammenhengen mellom flere av disse faktorene. Etter min mening ville det vært mest naturlig å starte

kapitlet med å definere tilbudet og etterspørselen etter valuta. Deretter kunne en tatt for seg de faktorene som påvirker tilbuds- og etterspørselsforholdene.

Flere faglige svakheter finnes også i dette kapitlet. Av drøftingen virker det blant annet som om forfatterne mener det er like problematisk å være overskuddsland som underskuddsland. Videre foreskriver de devaluering som et gunstig virkemiddel for et land hvor underskuddet på betalingsbalansen ikke skyldes driftsbalanseunderskudd, men for stor kapitalutgang. Interne pengepolitiske tiltak vil ofte være mere nærliggende for et land i denne situasjonen. Endelig må det nevnes at drøftingen av spekulasjoners stabiliserende/destabiliserende virkning er mangelfull. Konklusjonen at spekulasjon «synes å ha en stabiliserende effekt i spot-markedet, noe som i stor grad skyldes den destabiliserende effekt den har i termin-markedet», vil jeg således ikke underskrive.

Det sentrale i den statistiske analysen som følger i tredje kapittel er estimeringen av en funksjonssammenheng mellom eksportpriser (målt i norske kroner) på primæraluminium til noen utvalgte land og kursen på norske kroner, produksjonskostnader, prisen på aluminium produsert i andre land og en etterspørselsfaktor. De foran nevnte forklarende variabler bestemmes av andre relasjoner i en modell som i alt består av 9 likninger. Estimeringsmetoden som benyttes er to trinns minste kvadraters metode. Estimeringen gjøres på årsdata for perioden 1964–74.

Utleidingen av modellen og presentasjonen av estimeringsresultatene gjøres på en svært tung og kronlete måte. Det måtte gå an å gjøre dette klarere og mere oversiktlig. En del av de mer tekniske detaljene kunne videre med fordel være lagt til bokas appendix.

I modellen er prisrelasjonen satt opp på redusert form. Når forfatterne først presenterer og estimerer en større modell i to trinn, burde de også ha operert med en tilbuds- og en etterspørselsfunksjon.

To viktige argumenter i prisrelasjonen er konkurrentprisene målt i importlandets valuta og kursen på norske kroner. Alternativt forsøker forfatterne med kursen på norske kroner overfor importlandets valuta og kursen på kroner overfor dollar. Dette siste gjøres fordi (side 114): «Hoveddelen av verdens totale aluminiumsproduksjon skjer i dollar-land, noe som gjør at prisen på primæraluminium antakelig vil være nært knyttet til vekslingskursen mellom dollar og norske kroner.»

Det er umiddelbart ikke så lett å se at dette argumentet forsvaret bruk av dollar-kursen i stedet for kursen overfor importlandets valuta. Dollarlandenes tyngde i aluminiumsmarkedet skulle, slik modellen er konstruert, i tilstrekkelig grad bli tatt vare på gjennom konkurrentprisvariabelen.

Kostnadsvariabelen utgjør summen av arbeidskostnader pr. produsert enhet, prisen på innsatsvarer og kapitalslit. Lønningene antas å endres proporsjonalt med endringer i konsumprisindeksen.

Produktiviteten er således ikke med i lønnsfunksjonen. Det at både konsumprisene og produktiviteten jevnt over steg i estimeringsperioden, gjør at en da høyst sannsynlig får en for stor koeffisient foran endringen i konsumprisindeksen. Konsumprisene antas å være en funksjon av konsumprisinivået i forrige periode og endringene i importprisene i inneværende periode. Importprisene er så igjen avhengige av kursutviklingen på norske kroner og utviklingen i importprisene i utenlandsk valuta.

Det eksisterer en viss fare for multikolinearitet, idet valutakursene også inngår her i kostnadsvariabelen. Det skulle imidlertid være gode sjanser for at kursendringenes virkning på kostnadsvariabelen overdøves av de andre faktorene som indirekte inngår i denne variabelen.

I kostnadsvariabelen er det kronens effektive kurs beregnet etter Norges Banks metode, som anvendes. Beregningsmetoden slik den er presentert ved formelen på side 79, er imidlertid gal. Ved nærmere studie viser det seg at de tallene for kronens effektiv kursutvikling som er brukt ved estimeringen også er gale. Slik disse er presentert i bokas appendix, stemmer de verken med den riktige eller den gale formelen. Sørensen og Andersens tall viser en betydelig større effektiv appresiering for kronen i estimeringsperioden enn det Norges Banks beregningsmetode gir som resultat. Hvordan forfatterne har kommet fram til disse tallene, er en gåte.

Den siste uavhengige variabelen i prisfunksjonen er en etterspørselsvariabel. Forfatterne lar ved estimeringen eksportvolumet av aluminium fra Norge være et uttrykk for utlandets etterspørsel. Hvis norsk aluminiumseksport ene og alene ble bestemt av utlandets etterspørsel, kunne denne variabelen være brukbar. Som i de fleste andre markeder har imidlertid *tilbudet* også stor betydning for det faktiske salget. Ved å bruke eksportvolumet, trekker en således også inn en rekke faktorer som ikke har noe med etterspørselen å gjøre. Forfatterne hevder at det var vanskelig å finne en etterspørselsfaktor. Det de er ute etter er en variabel som kan forklare den virkningen inntektsnivået/produksjonsnivået i utlandet kan ha på de norske eksportprisene. Hvorfor da ikke bruke et veid gjennomsnitt av nasjonalproduktet eller industriproduksjonen hos våre handelspartnere?

Den alvorligste innvending som kan rettes mot modellen er imidlertid at en står i fare for å «estimere» en ren definisjonsmessig sammenheng. For en så homogen vare som primæraluminium er det svært sannsynlig at det tilnærmet kan sies å finnes bare én verdensmarkedspris. I modellen vil denne prisen i så fall fanges opp i konkurrentprisvariabelen. Verdensmarkedsprisen vil påvirkes av endringer i etterspørselen og av endringer i tilbudet fra Norge og andre land. Eksisterer det én verdensmarkedspris, vil den norske eksportprisen pr. definisjon alltid være lik verdensmarkedspris multiplisert med valutakurs. Slik modellen er satt opp, er det en overveiende fare

for at denne definisjonssammenhengen kommer til å dominere ved estimeringen. Det hele blir da nokså meningsløst.

Estimeringsresultatene kan da også tyde på at det er denne definisjonssammenhengen som slår igjennom. Det er konkurrentprisene og valutakursene som gjennomgående gir signifikans. De andre variablene gir bare i noen tilfeller brukbar forklaringskraft. Hvis det er definisjonslikningen som slår igjennom, vil elastisitetene med hensyn på valutakursene og konkurrentprisene ligge svært nær én. I og med at estimeringene er gjort på lineær form, er det litt vanskelig umiddelbart å se hvilke elastisiteter Sørensen og Andersen kommer fram til. Ved en simulering som er gjengitt i boka, finner imidlertid forfatterne at en 10 prosent-appresiering av norske kroner fører til en reduksjon i de norske eksportprisene på 9,83 prosent. Det betyr at elastisiteten med hensyn på valutakursene i det tilfellet var svært nær én. Tolkningen av beregningene ville vært enklere om estimeringen var foretatt på log-lineær i stedet for på lineær form.

Avsnittene om kursendringers virkning på gjeld og fordringer i valuta, bedriftenes investeringsbeslutninger og kapitalstruktur er i forhold til boka ellers greie. Det samme gjelder kapitlet om kurssikring.

Her omtales kjøp og salg av valuta på termin og den statlige kursgarantiordningen. Forfatterne burde imidlertid ha ajourført boka såpass at de hadde fått med at den statlige kursgarantiordningen er trådt i kraft. Den ble vedtatt av Stortinget så tidlig som i juni 1975. Det siste kapitlet om alternative kurssystemer er også lite ajourført og aktuelt i forhold til dagens situasjon.

Bokas siktemål er å gi leserne «mer forståelse omkring valutaproblematikken og de bedriftsøkonomiske aspekter som knytter seg til valutakursendringer». Jeg stiller meg tvilende til om boka kan fylle denne målsettingen. Upresist språk, unødvendige gjentakelser og dårlig redigering gjør boka tung og kjedelig å lese. Dessuten er den spekket med faglige svakheter og unøyaktigheter. Lesere med løst kjennskap til valutapolitiske problemstillinger vil trolig bare bli mer forvirret av å lese denne boka. For lesere med inngående kjennskap til valutaspørsmål, gir boka på den annen side lite nytt. En kan bare forundres over at forlaget har sluppet ut et så uferdig og faglig sett svakt produkt. Det er et stort gap mellom den prisen en må betale for boka og den verdien en får igjen.

Steinar Juel

Hvordan skape tillit til ekspertene.

Forts. fra side 8.

«planleggingens og planenens rolle er i stor utstrekning å skape forståelse for og tilslutning til en bestemt politikk». Dette er nok til tider en treffende karakteristikk av arbeidsdelingen slik den faktisk er, men bør virkelig denne oppheves til norm? Vil man ikke på denne måten legge grunnlaget for et adskillig mer autoritært samfunn enn det vi har i dag? Hva med de eksperter som ikke er enige i Regjeringens politikk, skal de også skape «forståelse og tilslutning»? Vil en slik arbeidsdeling skape tillit til ekspertene? Blir det i det hele tatt noen forskjell på eksperter og politikere?

Vi for vår del vil understreke at skillet mellom sak og vurdering fortsatt gir grunnlag for en viss arbeidsdeling mellom eksperter og politikere. Det å holde orden i modeller og regnskaper kan f.eks. fortsatt betraktes som typiske ekspertoppgaver, d.v.s. oppgaver som utføres ifølge klart definerte regler. Dette er etter vår mening meget viktige oppgaver.

Schreiner har imidlertid rett i at ingen ekspert med krav på objektivitet kan fastslå hvilken modell som er «sann» eller «best» i en bestemt situasjon. En slik avgjørelse er ikke «sak». Den forutsetter en subjektiv vurdering. Det kan likevel tenkes at dette er en oppgave som med fordel bør overlates til ekspertene. Det er mulig de besitter en viss kunnskap og erfaring som

gjør dem særlig skikket til å foreta slike vurderinger. Denne problemstilling er ikke ukjent innen andre fagområder. Når f.eks. en lege stiller en diagnose på en pasient, foretar han en vurdering. De fleste mener imidlertid uten videre at medisinske diagnoser fortrinnsvis bør stilles av leger. Dermed er det ikke sagt at sosialøkonomene bør markedeføre seg selv som samfunnets leger.

Vi er enige i at folks oppfatninger om virkeligheten er av vesentlig betydning for hva som er politisk mulig å gjennomføre og for hvilke tiltak det blir oppslutning om. Derfor er det viktig at planleggingseksperter såvel som utenforstående eksperter engasjerer seg i den offentlige debatt. Men dette må skje på fritt grunnlag og ikke med påholden penn.

REFERANSER

- Frisch, Ragnar: *Innledning til produksjonsteorien*, 9. utgave, Oslo 1962.
Popper, Karl: *Objective Knowledge*, Oxford 1972.
Schreiner, Per: «Urtemedisin og sosialøkonomi», *Sosialøkonomen* nr. 8, 1978.

Faglig toppstilling i økonomiske fag ved Nordland distriktshøgskole

Ny faglig toppstilling er opprettet ved Nordland distriktshøgskole fra 1.7.79

Stillingen er lønnet i ltr. 28. Herfra går lovfestet innskudd i Statens pensjonskasse.

Søkere til stillingen må ha faglig kompetanse på meget høgt nivå fra forskning og annen virksomhet i økonomiske fag. Erfaring fra undervisning og annen relevant yrkesmessig bakgrunn vil bli tillagt vekt.

Stillingen er knyttet til studiet i offentlig administrasjon og planlegging og det økonomisk/adm. studium, men den som tilsettes må regne med undervisningsoppgaver i sitt fagområde ved andre studietilbud.

Den som tilsettes vil bli tillagt et særlig ansvar for å stimulere og samordne faglige aktiviteter med tilknytning til sitt fagområde.

Stillingsbetenkning og nærmere opplysninger fås ved henvendelse til høgskolen.

For øvrig vises til Reglement for fremgangsmåten ved besettelse av undervisningsstillinger ved distriktshøgskolene, fastsatt av Kirke- og undervisningsdepartementet 18. januar 1973.

Søknad, vedlagt vitnemål, attester og publikasjoner som ønskes tatt med ved vurderingen, stiles til Kirke- og undervisningsdepartementet og sendes i 4 eksemplarer til

NORDLAND DISTRIKTSHØGSKOLE

8000 BODØ

Tlf. (081) 25 040

Søknadsfrist: 17. juli 1979

JAN SERCH-MANSEN
SOSIALEKONOMISK INST.
POSTBOKS 1095
BLINDERN
OSLO 3

Prioriterte
blad